

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД
ВІДКРИТИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ НФаУ**

Укладачі:

Кудрявцева Т.О., к.пед.н., методист ФКНФаУ

Прокопенко Т.С., к.фарм.н., директор ФКНФаУ

Гейко О.В., заступник директора з навчальної роботи ФКНФаУ

Коломієць І.В., завідувача навчально– методичного кабінету ФКНФаУ

Науково-методичний супровід відкритих занять у Фаховому коледжі НФаУ [методичний посібник]. 2-ге видання/ Т.О. Кудрявцева, Т.С. Прокопенко, О.В.Гейко, І.В. Коломієць. За заг. ред. Т.С.Прокопенко – Х.: ФКНФаУ, 2023. – 60 с.

Методичний посібник містить рекомендації щодо підготовки, проведення, самоаналізу та аналізу відкритих навчальних занять.

Надано методичні рекомендації щодо проектування відкритих занять як традиційних так і нестандартних.

Наведено сучасні класифікації методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, інтерактивних методів навчання, інноваційних педагогічних технологій, нестандартних навчальних занять, алгоритми підготовки викладача до відкритих занять, орієнтовні схеми проведення різних видів занять.

Запропоновано методику визначення ефективності відкритого навчального заняття.

Представлено зразки оформлення навчально-методичної документації до відкритих навчальних занять, схеми самоаналізу та аналізу відкритих навчальних занять та виховних заходів.

Методичний посібник розрахований на педагогічних працівників коледжу, які проводять відкриті заняття та виховні заходи.

*Рекомендовано методичною радою Фахового коледжу Національного фармацевтичного університету
(протокол від 24 серпня 2023 року № 1)*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ Й МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	5
ВІДКРИТІ НАВЧАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ	8
Відкриті лекції.....	14
Відкриті семінарські заняття	23
Відкриті практичні заняття	28
Відкрите лабораторне заняття	30
Відкритий виховний захід.....	32
ОБГОВОРЕННЯ, САМОАНАЛІЗ, АНАЛІЗ ВІДКРИТОГО	33
НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ	33
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	41
ДОДАТКИ.....	43
Додаток А Зразок графіку проведення відкритих занять викладачів циклової комісії...43	
Додаток Б Зразок титульного аркуша та структури методичної розробки відкритого навчального заняття -----	44
Додаток В. Зразок підсумкової бесіди відвідувача відкритого навчального заняття з викладачем-----	46
Додаток Г. Зразок висновку про якість проведення відкритого навчального заняття ----	47
Додаток Д Аналіз відкритої лекції-----	49
Додаток Е Аналіз відкритого практичного заняття-----	51
Додаток Ж Аналіз відкритого семінарського заняття-----	53
Додаток З Аналіз відкритого лабораторного заняття -----	56
Додаток К Орієнтовна схема аналізу відкритого виховного заходу -----	59

ПЕРЕДМОВА

Значну кількість важливих вимог до сучасного педагогічного працівника інтегрує поняття «*професійна компетентність*», володіння якою є запорукою якісного освітнього процесу.

Отже, професійна компетентність – інтеграція та реалізація в педагогічній діяльності професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань й умінь, перетворення викладачем свого внутрішнього світу, що призводить до творчої самореалізації в професії.

Важливою складовою професійної компетентності викладачів є *методична компетентність*.

Під *методичною компетентністю* розуміють:

- володіння різними методами навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань та умінь в процесі навчання (Н.Кузьміна);
- «...інтегральну характеристику ділових, особистісних та моральних якостей педагога, яка відображає системний рівень функціонування методологічних, методичних знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей та готовності до творчої самореалізації в методичній та педагогічній діяльності в цілому» (Т.Загривна);
- «...інтегральну професійно-особистісну характеристику педагога, яка виражена в його готовності виконувати усі необхідні функції та досягати високих результатів у педагогічній діяльності, реалізуючись в ній особистісно та професійно» (В.Шаган);
- «засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно-зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, володіння різними методами, прийомами і формами організації навчання» (О. Біляковська).

Методична компетентність викладача фармацевтичного коледжу – це складне інтегративне утворення, що є результатом методичної підготовки, тобто синтез *знань* (психолого-педагогічних, загальнонавчальних, предметних), *умінь* (загальнопедагогічних, спеціальних і комунікативних) і *навичок* педагогічної діяльності, необхідних для ефективного реалізації освітнього процесу; *методичного досвіду*, отриманого в процесі професійної діяльності, та *особистісних рис* педагога.

Отже, в структурі методичної компетентності викладачів коледжу ми виокремлюємо знання, уміння, навички, професійні якості, що дозволяють ефективно впливати на підготовку студентів та методично грамотно реалізовувати навчально-виховні завдання.

Компетентний викладач – це майстер своєї справи, спеціаліст високої культури, який глибоко знає свій предмет, досконало володіє методикою навчання, спонукає студентів самостійно думати, розвиває їхні здібності, творчість, використовуючи при цьому інноваційні технології навчання.

Проведення навчальних занять складає основу навчальної діяльності викладача.

Діагностувати якість проведеного заняття можна кількома способами:

- вивчення відгуків студентів (опитування, анкетування, бесіда);
- ознайомлення з думкою фахівців (проведення відкритого заняття з подальшим його обговоренням);
- вивчення відеоматеріалів та ін.

На основі самоаналізу, самоусвідомлення, самооцінювання власної фахової підготовки у викладача формується потреба в удосконаленні методичної компетентності, що сприяє поглибленому вивченню матеріалу, обміну досвідом, формуванню інноваційних підходів до викладацької діяльності.

Сьогодення зумовлює пошук нових організаційних форм навчання та виховання, оновлення змісту освітнього процесу.

Необхідність підвищення якості освіти потребує розробки нової стратегії та тактики викладання.

Удосконалення методики викладання навчальних дисциплін супроводжується педагогічним контролем і, насамперед, проведенням відкритих навчальних занять, які є складовою методичної компетентності викладача, компонентом атестації педагогічних працівників, що проводиться з

метою активізації їхньої творчої професійної діяльності, стимулювання безперервної фахової та загальної освіти, підвищення відповідальності за результати навчання та виховання.

Отже, відкрите навчальне заняття – це одна з форм діагностики рівня професійної компетентності та педагогічної майстерності викладача з метою їх подальшого удосконалення.

Відкрите навчальне заняття проводиться кваліфікованими викладачами з метою демонстрації й розповсюдження активних форм, методів, засобів навчання, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, що сприяє активному поширенню прогресивного педагогічного досвіду.

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ Й МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Функції процесу навчання

Процес навчання – це процес взаємодії викладача та студентів, у результаті якого студенти засвоюють знання, набувають умінь та навички.

Основними функціями процесу навчання є: освітня, виховна, розвиваюча.

Освітня функція сприяє перетворенню знань у надбання особистості, яка навчається, виробленню вмінь і навичок використання знань на практиці.

Виховна функція виявляється у формуванні світогляду, високих моральних якостей, естетичних смаків, трудових умінь.

Розвиваюча функція спрямована на формування творчої особистості з розвиненими пізнавальними психічними процесами.

При плануванні навчального заняття викладач визначає цілі: освітні, виховні, розвивальні.

Типологія навчальних занять

Тип навчального заняття визначається його основною дидактичною метою; *форма навчального заняття* визначається способами його організації, методами проведення. Обираючи тип навчального заняття, викладач має керуватися місцем цього заняття в темі, його завданнями, особливостями змісту нового матеріалу, педагогічним задумом, віковими особливостями студентів, їхніми уміньми і навичками.

Тип навчального заняття залежить також від наявних у навчальному закладі засобів навчання, підготовленості викладача й інших факторів.

Навчальні заняття одного типу можуть бути проведені в різних формах, в залежності від домінуючого методу. Наприклад, заняття засвоєння нового матеріалу можна провести у вигляді лекції, екскурсії, бесіди чи поєднання розповіді і бесіди.

У сучасній дидактиці існує декілька підходів до класифікації навчальних занять, але, дидактична мета є найважливішою складовою процесу навчання, тому класифікація за цією ознакою найбільш близька до реального заняття (О. Пометун і Г. Фрейман).

За дидактичною метою навчальні заняття можна класифікувати на:

- заняття засвоєння нового навчального матеріалу;
- заняття формування і вдосконалення умінь та навичок;
- заняття закріплення та застосування знань, умінь та навичок;
- заняття узагальнення та систематизації знань;
- заняття контролю і корекції знань, вмінь та навичок;
- комбіновані заняття.

Умови, що впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів

- професіоналізм викладача (бажання та вміння навчити);
- ставлення до студента як до компетентної особистості;
- сприяння самовизначенню студента, розвиток позитивних емоцій студента;
- організація навчання як процесу пізнання;
- використання методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність;
- усвідомлення найближчих та кінцевих цілей навчання;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується викладачем на занятті;
- постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху для невпевнених у своїх силах студентів.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на занятті

Активізація навчально-пізнавальної діяльності – це процес, спрямований на поглиблену, спільну навчально-пізнавальну діяльність викладача та студента, на спонукання до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання й навчання (В.Лозова).

Головною метою активізації є вдосконалення якості освітнього процесу, яка досягається формуванням активності й самостійності студентів, що вимагає певної організації спільної діяльності викладачів та студентів.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності як «сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на учнів, що (порівняно з традиційними методами навчання), в першу чергу, спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок й умінь нестандартного вирішення певних професійних проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування» (В. Ягупов).

У таблиці 1 наведено класифікацію методів активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Таблиця 1

Класифікація методів активізації навчально-пізнавальної діяльності

Метод, автор	Класифікація
Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності Ю. Бабанський	<p><i>Методи стимулювання інтересу до навчання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • пізнавальні ігри • навчальні дискусії • створення ситуацій емоційно-моральних переживань • створення ситуацій пізнавальної новизни • створення ситуацій зацікавленості. <p><i>Методи стимулювання обов'язку і відповідальності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • переконання у значущості навчання • вимоги, вправи з виконання вимог • заохочення, покарання
Проблемне навчання І. Лернер, М. Скаткін	<ul style="list-style-type: none"> • проблемний виклад • частково-пошуковий метод • дослідницький метод
Методи навчання за рівнем самостійної розумової діяльності А. Кузьмінський В. Омеляненко	<ul style="list-style-type: none"> • дослідний метод • частково-пошуковий метод • проблемний виклад (проблемно-інформаційний метод)

<p>Методи стимулювання й мотивації учіння Н. Мойсеюк</p>	<p><i>Методи стимулювання інтересу:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • пізнавальні ігри • навчальна дискусія <p><i>Методи стимулювання обов'язку й відповідальності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • роз'яснення значимості учіння • пред'явлення навчальних вимог • заохочення й осудження в учінні
<p>Активізація навчально-пізнавальної діяльності В. Ягупов</p>	<p>Імітаційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ігрові (метод інсценування, ділові ігри) • неігрові (аналіз конкретної ситуації, мозкова атака, метод круглого столу) <p>Неімітаційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • лекційні (лекція-бесіда, лекція-аналіз конкретної ситуації, лекція з використанням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, лекція-прес-конференція, лекція із заздалегідь запланованими помилками) • нетрадиційні семінарські (практичні) заняття (семінар-дискусія, семінар-взаємонавчання) • інтелектуальна розминка • сократична бесіда
<p>Методи активного навчання Н. Софій, В. Кузьменко</p>	<ul style="list-style-type: none"> • обговорення • інтерактивні лекції • рольові ігри • практичні ситуації (кейс-стаді) • «мозковий штурм» і його варіанти
<p>Метод навчання в групах (у співпраці) Дж. Хопкінс, Е. Анонс, Д. Джонс, Є. Полат.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання в команді (Student Team Learning - STL); 2. Навчання у співпраці (Cooperative Learning); 3. Навчаємося разом (Learning Together).
<p>Методи формування когнітивного й операційного компонентів Л. Карамушка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • проблемні лекції, • психологічні практикум, • практичні заняття (навчально-рольові, ділові ігри, тренінги, відео тренінги тощо);
<p>Методи формування мотиваційного компоненту Л. Карамушка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • створення проблемних ситуацій, розв'язання яких потребує спеціальної психологічної підготовки з управління; • використання групового обговорення правильності виконання проблемних завдань

ВІДКРИТІ НАВЧАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ

Відкрите навчальне заняття – форма активного методичного навчання, яка сприяє впровадженню новітніх досягнень педагогічної науки в практику, активному поширенню перспективного педагогічного досвіду, що забезпечує розвиток та удосконалення професійно-педагогічної компетентності викладача.

Відкрите навчальне заняття також є формою педагогічного контролю, який має на меті діагностику рівня професійно-педагогічної компетентності викладача.

Функції відкритого навчального заняття

- *інформаційна* – отримання інформації щодо рівня професійної компетентності та педагогічної майстерності викладача, та рівня підготовленості студентів;
- *діагностична* – визначення провідних методів, засобів, прийомів, технологій, що застосовуються викладачем, їх відповідність цілям заняття, врахування специфіки аудиторії; встановлюються причини наявних недоліків у знаннях студентів.
- *мотивуюча* – стимулює подальше удосконалення професіоналізму викладача і навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- *прогностична* – дозволяє поширювати перспективний педагогічний досвід, визначати шляхи удосконалення педагогічної майстерності викладача.

Види відкритих навчальних занять

- *пробне* – проводиться з метою визначення потенційної спроможності роботи викладачем претендента на цю посаду. Особа, яка проводить пробне заняття може не мати педагогічного досвіду;
- *поточне (планове)* – є обов'язковим і проводиться у міжатестаційний період при підготовці викладача до чергової атестації, відповідно до графіку (не пізніше як за місяць до підсумкового засідання атестаційної комісії I-го рівня у поточному навчальному році); витяг із рішення циклової комісії подається до навчально-методичного кабінету коледжу;
- *позапланове* – проводиться у міжатестаційний період при підготовці викладача до позачергової атестації або при надходженні до адміністрації коледжу скарг на низький рівень проведення навчальних занять викладачем;
- *показове* – проводиться досвідченим викладачем з метою демонстрації сучасних методик викладання, використання новітніх освітніх технологій;
- *конкурсне* відкрите заняття проводиться викладачем, який претендує на присвоєння педагогічного звання «старший викладач» або «викладач-методист».

Відкриті навчальні заняття насамперед проводять викладачі:

- які претендують на підтвердження, присвоєння або на позачергове присвоєння кваліфікаційної категорії або педагогічного звання «викладач-методист», «старший викладач»;
- за результатами проведення перевірки залишкових знань, проведення директорських контрольних робіт, анкетування студентів тощо (позапланові відкриті заняття), якщо були зроблені негативні висновки у зв'язку з низьким рівнем засвоєння навчальної дисципліни.

Підготовка викладача до відкритого навчального заняття

Поточне відкрите навчальне заняття проводиться відповідно до графіку, що складається на початку кожного нового навчального року, з указанням орієнтовної дати, теми, форми проведення.

Навчальне заняття вважається таким, що відбулося, якщо воно тривало дві академічні години (практичне заняття – чотири академічні години), на ньому протягом зазначеного часу були присутні не менше трьох відвідувачів, включаючи голову циклової комісії.

В іншому випадку проведено заняття кваліфікується як взаємовідвідування.

Орієнтовний зразок графіку та оголошення про проведення відкритого навчального заняття надається у додатку А.

Після відкритого навчального заняття відбувається його обговорення з занесенням його результатів до відповідних протоколів.

Викладачеві необхідно критично проаналізувати власну систему діяльності, а саме: форми, методи, засоби, прийоми навчання.

Викладач має визначити:

1. Навчальну дисципліну, з якої проводитиме відкрите навчальне заняття.
2. Тему відкритого навчального заняття.
3. Вид навчального заняття (лекція, семінар, практичне, лабораторне), на якому найкраще можна продемонструвати власну педагогічну майстерність.
4. Методичну мету проведення відкритого заняття.
5. Період, коли більше можливостей для якісної підготовки до відкритого заняття.
6. Академічну групу, в якій буде проводитися відкрите заняття.
7. Тип відкритого навчального заняття (засвоєння нового матеріалу, формування і вдосконалення умінь та навичок; закріплення та застосування знань, умінь та навичок; узагальнення та систематизації знань; контролю і корекції знань, вмінь та навичок; комбіноване тощо).
8. Внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки.
9. Форму організації відкритого навчального заняття (рольова/ділова гра, проблемна лекція, бінарне тощо).
10. Домінуючі методи навчання, розвитку й виховання (пасивні, активні, інтерактивні).
11. Засоби та прийоми навчання, які будуть продемонстровані на відкритому навчальному занятті.
12. Педагогічну технологію (традиційна, інноваційна).
13. Яка допомога потрібна з боку голови циклової комісії, методистів, адміністрації коледжу.
14. План проведення навчального заняття з чітким розподілом часу (хронометраж).

Викладач має підготувати:

1. Навчально-методичну документацію до відкритого навчального заняття:
  - методичну розробку (сценарій), методичні вказівки (*рекомендується мати декілька екземплярів для запрошених на відкрите навчальне заняття*);
  - опорний конспект лекції (якщо передбачений);
  - план-конспект (для традиційного семінару, практичного, лабораторного заняття);
  - роздатковий матеріал;
  - комплект медіаматеріалів;
  - завдання для самостійної роботи студентів тощо.
2. Перелік наочних навчально-методичних посібників.
3. Перелік технічних засобів навчання.
4. Схему самоаналізу відкритого навчального заняття.

Навчально-методична документація обговорюється на засіданні циклової комісії, затверджується головою циклової комісії та подається в навчально-методичний кабінет. Зразок оформлення наданий у додатку Б.

Формулювання методичних цілей відкритого навчального заняття:

- удосконалення методики активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- удосконалення методики діагностики рівня навчальних досягнень студентів;
- упровадження певного методу навчання;
- удосконалення методики використання інтерактивних (традиційних) методів навчання;
- демонстрація застосування нетрадиційних форм організації навчання;
- демонстрація застосування інтерактивних (активних, пасивних) методів навчання при викладанні певної навчальної дисципліни;
- демонстрація методики застосування інноваційних (традиційних) педагогічних технологій у освітньому процесі;
- методика використання внутрішньо- та міждисциплінарних зв'язків;
- розповсюдження перспективного педагогічного досвіду (обмін досвідом) тощо.

Дидактичний матеріал для навчального заняття

Дидактичний матеріал – вид наочних навчальних посібників, який містить вихідні дані, які студенти використовують для конструктивного виконання поставленої перед ними навчальної задачі (*Т. М. Засекіна*).

Як засіб навчання дидактичний матеріал ілюструє теоретичні положення, сприяє успішному розвитку вмінь і навичок, збагачує інтелектуальну й емоційну сферу студентів, формує духовну особистість. Застосування дидактичного матеріалу має значно вищий результат за умови відповідності всім принципам навчання.

Види дидактичного матеріалу:

- *дидактичні тексти* для навчання роботі з різними джерелами інформації (підручником, картами, довідниками, словниками, електронними ресурсами тощо)
- *узагальнені плани* деяких видів пізнавальної діяльності: вивчення наукових фактів; підготовки і проведення експерименту; вивчення фізичного приладу; проведення науково-технічного дослідження; дії вимірювання; аналізу графіка функціональної залежності; аналізу таблиць.
- *пам'ятки (інструкції)* щодо формування логічних операцій мислення: порівняння, узагальнення, класифікація, аналіз, синтез.
- *завдання* щодо формування вмінь порівнювати, аналізувати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати.
- *завдання різного рівня складності*: репродуктивного, продуктивного, творчого.
- *проблемні завдання*.
- *завдання на розвиток* уяви й творчості.
- *експериментальні завдання*.
- *узагальнені діючі моделі* експерименту як методу самостійного дослідження, що включають: рекомендації щодо формулювання мети експерименту, формулюванню й обґрунтуванню гіпотези, плануванню експерименту; способи фіксації результатів спостережень і вимірювань; правила вимірювання, оцінку точності вимірювання; графічну інтерпретацію результатів експерименту; правила наближених обчислень; формулювання виводу за наслідками експерименту; правила оформлення звіту.
- *інструктивні картки*, що відображають логічну схему вивчення нового матеріалу і способи навчальної діяльності.

- *картки-консультації* з пояснюючими рисунками, планом виконання завдань, з вказівкою типу завдань тощо.
- *інструкції* до лабораторних робіт і фронтальних дослідів.
- *картки для самопідготовки* до лабораторного заняття.
- *алгоритм* виконання завдання.
- *вказівки* причинно-наслідкових зв'язків, необхідних для виконання завдання.
- *моделі та імітації* об'єктів, що вивчаються або досліджуваних, процесів та явищ.
- *тести* для самоконтролю.

Дидактичні матеріали мають відповідати принципам:

- доступності (підбираються викладачем відповідно рівню розвитку студентів);
- самостійної діяльності (робота з дидактичними матеріалами здійснюється самостійно);
- індивідуальної спрямованості (робота з дидактичними матеріалами здійснюється в індивідуальному темпі, складність і вид матеріалів може підбиратися також індивідуально);
- наочності й моделювання;
- міцності знань й умінь;
- пізнавальної мотивації;
- проблемності.

Функції дидактичних матеріалів:

- індивідуалізація, диференціація та інтенсифікація процесу навчання;
- посилення мотивації навчання;
- формування вмінь орієнтуватися в проблемі, шукати шляхи її вирішення;
- активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- діагностика й оцінка результатів діяльності;
- контроль із зворотним зв'язком наслідків діяльності студентів;
- візуалізація навчальної інформації;
- моделювання та імітація об'єктів, що вивчаються або досліджуються;
- забезпечення доступу до мережі інформації;
- формування інформаційно-комунікаційної компетенції викладача та студентів.

Сучасна типологія засобів навчання:

- *друкарські* (підручники, навчальні посібники, книги для читання, хрестоматії, робочі зошити, атласи, роздатковий матеріал і так далі).
- *електронні* освітні ресурси (освітні мультимедіа, електронні підручники, мережеві освітні ресурси, мультимедійні універсальні енциклопедії тощо).
- *аудіовізуальні* (слайди, слайд-фільми, відеофільми освітні, навчальні кінофільми, відеофільми на цифрових носіях (VIDEO-CD, DVD, Blue-Ray, HDVD тощо)
- *наочно-площинні* (плакати, карти настінні, ілюстрації настінні, магнітні дошки)
- *демонстраційні* (гербарії, муляжі, макети, стенди, моделі в розрізі, моделі демонстраційні).
- *навчальні прилади* (компас, барометр, колби тощо).
- *тренажери* та спортивне устаткування (автотренажери, гімнастичне устаткування, спортивні знаряддя, м'ячі тощо).
- *навчальна техніка* (апаратура тощо).

Класифікація ситуаційних задач, які використовуються на навчальних заняттях

Класифікація ситуаційних задач залежно від мети навчання та методичних підходів до їх розробки:

- *теоретичні* ситуаційні задачі – передбачають активізацію процесу пізнання, закріплення і систематизації одержаних студентами знань, їх рішення має теоретичний характер (розробка схем, програм);

- *практичні* ситуаційні задачі мають прикладний характер, пов'язані з професійними ситуаціями, з якими студенти можуть зіткнутися у своїй майбутній практичній діяльності;
- *прості* ситуаційні задачі, пов'язані з матеріалом однієї теми або блоком тем однієї навчальної дисципліни;
- *комплексні* задачі, пов'язані з матеріалами декількох різноманітних тем курсу або інших навчальних дисциплін;
- *проблемні* ситуативні задачі, що не мають однозначного рішення та вимагають творчого застосування раніше засвоєних принципів і методик.

Інтерактивні методи навчання

Інтерактивне навчання – це діалог, під час якого відбувається взаємодія учасників освітнього процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей студентів.

У таблиці 2 наведено класифікацію інтерактивних методів навчання.

Таблиця 2

Класифікація інтерактивних методів навчання

Кооперативне навчання	Фронтальні методи	Навчання у грі	Навчання у дискусії
Ротаційні трійки Карусель Акваріум Робота в парах Діалог Синтез думок Спільний проект Пошук інформації Асоціативне гранування Джигсоу	Обговорення проблем у загальному колі; Мікрофон Мозковий штурм Навчаючи-вчуся Ажурна пилка Аналіз ситуацій Дерево рішень Діаграма Вена	Види ігор: <i>навчальні, тренувальні, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі; репродуктивні, продуктивні, творчі;</i> Імітації Спрощене судове рішення Громадські слухання Рольова гра Сенкан	Метод ПРЕС Обери позицію Зміни позицію Неперервна шкала думок; Дискусія Дебати Снігова куля

Інноваційні педагогічні технології

Інноваційні педагогічні технології – це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» (І. Дичківська).

Якісні характеристики інноваційності сучасних педагогічних технологій:

1) випереджаючий характер, сутність якого полягає в тому, щоб своєчасно підготувати особистість до успішного функціонування в соціокультурних умовах, які постійно ускладнюються;

2) особистісноорієнтований характер, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, поширює міру свободи, індивідуальних переваг та освітніх траєкторій, утворює самоактуалізацію, саморозвиток особистості викладача й студента;

3) спрямованість на формування множинності суб'єктних картин світу, діалог, структурування особистісних знань;

4) опора на сукупність інформаційно-знанневих систем, що виконують аналітико-оцінні функції стосовно інших інформаційних систем;

5) спрямованість на організацію самостійної пізнавально-пошукової діяльності студента на основі розвитку навичок самоспостереження, самопізнання, рефлексії, самоосвіти;

6) визнання технологій як системоутворюючого фактору практичного перетворення системи навчання в закладі освіти відповідно до сучасних завдань (О. Кіяшко).

Сучасна класифікація інноваційних педагогічних технологій:

Інтерактивні педагогічні технології;

Рекреаційні педагогічні технології;

Політехнології;

Кооперативне навчання;

Проектні педагогічні технології;

Технології диференційованого навчання;

Особистісноорієнтовані педагогічні технології;

Технології розвитку критичного мислення;

Інформаційно-комунікаційні педагогічні технології;

Технології ситуаційного моделювання;

Тренінгові технології.

Нестандартні форми організації навчальних занять

Нестандартне заняття – це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру та своєрідну методику. Його особливість полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке викликає інтерес у студентів, сприяє їх оптимальному розвитку і вихованню. Нетрадиційні заняття формують відповідальне ставлення студентів до навчання, що сприяє активізації їх пізнавальної діяльності (Ю. Бабанський). І. Подласий виділив 36 типів найбільш поширених нестандартних занять.

Класифікація нестандартних занять:

Заняття зі зміненим способом організації.

Заняття, що імітують певні способи діяльності.

Заняття з ігровою змагальною основою.

Заняття з оригінальною організацією.

Заняття-аналогії.

Заняття з трансформацією способів організації.

Наприклад: заняття змістової спрямованості (заняття-семінари, заняття-прес-конференція), заняття-проект; ділова гра, рольова гра, імпровізація, імітація, заняття комунікативної спрямованості (заняття-диспути, конференції, телеуроки), заняття-театралізація, заняття з різновіковим складом студентів; заняття-драматизації, консультація, заняття-взаємонавчання; заняття-змагання (вікторини, конкурси, аукціони), заняття, що проводять студенти, заняття-сумніви; заняття-творчі звіти, заняття-формули, бінарні заняття, заняття-фантазії, пошук істини, тренінг, заняття-психотренінг, консалтинг, діалоги, заняття на інтегрованій основі (заняття-комплекси, заняття-панорами), Web-квест, заняття-подорожі (екскурсії), брифінги (за Н.Волковою).

ВІДКРИТІ ЛЕКЦІЇ

Дефініція поняття «лекція» походить від лат.«lectio», що означає читання, а похідне «lector» – читець.

На сучасному етапі лекція є і *організаційною формою навчання* – «специфічний спосіб взаємодії викладача та студентів, у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання», і *методом навчання* – «монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки».

З урахуванням різних точок зору науковців на значення лекцій в освітньому процесі, визначено їх переваги та недоліки, які наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Переваги та недоліки застосування лекційного викладу навчального матеріалу

Переваги лекції	Недоліки лекції
<p><i>Лекція дозволяє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - у економній формі сконцентрувати інформацію, передбачену змістом освіти; - швидше друкованих видань відреагувати на зміни у законодавчій, нормативній базі; - компенсувати брак новітніх підручників і посібників; - класифікувати і прокоментувати тенденції при значній кількості різних, іноді протилежних, точок зору на певну проблему; - зосередитися на найбільш складних питаннях, у яких важко розібратися самостійно; - формувати у тих, хто навчається, уміння слухати і усвідомлювати побачене і почуте, здійснювати такі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння тощо; - здійснювати безпосередній контакт, емоційний і виховний вплив на студентів; - втілювати принцип зв'язку теорії з практикою, висвітлювати результати наукової діяльності; - найбільш ефективно окреслювати напрямки подальшої самостійної роботи. 	<ul style="list-style-type: none"> - лекція не відповідає новітнім тенденціям підготовки фахівця, адже на практиці очікують спеціалістів, які мають не тільки певні знання, але й вміння та навички роботи; - лекція провокує репродуктивне навчання, в результаті чого гальмується творче самостійне мислення; - на сучасному етапі викладач перестав бути єдиним джерелом знань, а тому набагато ефективнішою є самостійна робота студента з альтернативними джерелами інформації; - лекція примушує того, хто навчається, залишатися на позиції об'єкта педагогічного процесу; - одночасне спілкування з великою аудиторією не дозволяє здійснювати диференційований підхід; - лекція регламентована у часі, що не дозволяє висвітлити всі питання належним чином; - лекції перетворюються на диктант, при якому не всі встигають осмислити викладений матеріал; - за відсутності технічних засобів навчання під час лекції задіяний лише слуховий аналізатор, (80-90% студентів отримують і запам'ятовують інформацію через канал «око-мозок»); - регламентовані навчальною програмою лекції не дозволяють повною мірою розкрити індивідуальність викладача.

Таблиця 4

Функції лекції

Функція лекції	Зміст функції
інформаційна	дозволяє у найбільш концентрованій формі зосередити ту інформацію, що репрезентує зміст освіти; поряд з передачею системи знань про предмет допомагає аудиторії самостійно вибудувати цю систему в процесі «образ - мислення»

методологічна	забезпечує вироблення певного наукового підходу до предмета, що полягає у вивченні предмета у русі й розвитку; дозволяє лекторові демонструвати творчу лабораторію генези ідеї, закону, принципів, теорії пізнання, явищ природи, суспільства, культури
виховна	з одного боку, спонукає викладача самоудосконалюватися на педагогічній ниві, а з іншого - формує ціннісні, моральні орієнтири студентів, громадську активність, розуміння соціальних і професійних норм поведінки
розвивальна	пов'язана із завданням формування пізнавальної активності аудиторії, вимагає ведення лекційного викладання як процесу самостійного творчого пізнання; сприяє включенню аудиторії в процес наукового пошуку, сумісному осмисленню цього процесу, підведенню студентів до самостійного усвідомлення одержаних висновків
орієнтуюча	дозволяє спрямувати студента в потоці інформації, одержаної із різноманітних джерел; лектор, здійснюючи огляд наукової літератури, розкриваючи сутність наукових шкіл, аналізуючи теоретичні положення, виділяє основне, істотне, вказує на правильний шлях вирішення поставлених завдань, допомагає виділити головне і відкинути зайве, вибудовує одержану наукову інформацію в чітку систему
організує	об'єднує всі елементи складного процесу пізнання, організує й спрямовує процес для досягнення поставлених педагогічних цілей
діагностична	викладач при здійсненні зворотного зв'язку має змогу відзначити, які з питань важко сприймалися аудиторією, що у подальшому може викликати ускладнення на семінарських заняттях; як у подальшому можна удосконалити виклад даної теми тощо
стимулює	сприяє виникненню бажання пізнати ще більше, знайти відповіді на ті питання, які зацікавили своєю неоднозначністю, проблемністю
систематизуюча	дозволяє наочно продемонструвати місце навчальної дисципліни у системі наук, виявити міжпредметні й міждисциплінарні зв'язки, втілювати правило: "Навчай спеціальності, а не окремому предмету".

Таблиця 5

Зміст дидактичних принципів при проведенні лекцій

Дидактичний принцип	Зміст дидактичного принципу
Спрямованості навчання на реалізацію мети освіти	Викладач має визначити місце лекції у навчальній дисципліні, її міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки; спроектувати специфіку майбутньої діяльності студента, що реалізується через зміст освіти. Відбувається реалізація правила педагогіки вищої школи: <i>«Навчай не окремому предмету, а навчай спеціальності»</i> .
Науковості та інформативності	При доборі матеріалу, слід враховувати, що реалізація змісту освіти базується на виважених, загальноприйнятих теоріях. Найбільш складним в цьому плані є втілення діалектичного закону єдності й боротьби протилежностей, дотримання водночас і стабільності, фундаментальності наукової думки і динаміки сучасної науки.
Логічності й систематичності	Знання, що передаються під час лекцій, повинні передаватися у визначеній послідовності, утворюючи своєрідний фундамент для наступних тем. Відсутність логіки і системи при викладенні не дозволяє зрозуміти послідовність, взаємозв'язки, причинно-наслідкові зв'язки, значно знижує ефективність сприйняття

	навчального матеріалу.
Наступності	При доборі й викладі навчального матеріалу слід спиратися на одержані раніше знання та можливий досвід студентів; урахувати, що виклад матеріалу в закінченій формі з позицій дидактики не ідеальний, а деяка проблематичність, запланована неясність, недомовленість викликає пізнавальний інтерес.
Доступності викладеного матеріалу	Необхідність диференційованого підходу у доборі навчального матеріалу. Пам'ятати, що в аудиторії знаходяться люди, які тільки вивчають дисципліну. Вони - майбутні, а не теперішні колеги.
Проблемності навчання	Відмова від переказу навчального матеріалу. Доцільно створення проблемних ситуацій, стимуляція самостійних пошуків вирішення питань. Викладач повинен враховувати наукову та методичну (навчальну) проблемність. <i>Наукова проблемність</i> передбачає аналіз явищ, недостатньо розкритих сучасною наукою. У цьому випадку в лекції подається аналіз наукових гіпотез, шляхів дослідження і можливих висновків. Такі лекції читаються, в основному, на старших курсах найчастіше у вигляді спецкурсів (спеціальних дисциплін). <i>Методична (навчальна) проблемність</i> передбачає постановку таких запитань, що дозволяють студентам самостійно аналізувати проблему. Лектор спонукає аудиторію до самостійної розумової діяльності, спрямовує пізнавальну активність на основі нового навчального матеріалу.
Історичності	Викладений матеріал повинен співвідноситись не тільки із сучасністю, але й з тією епохою, конкретним часом, коли зародилася ідея, розглядалося явище, з'явився той чи інший факт. Це допомагає студентам осмислити історію ідей, гіпотез, наукових відкриттів, досвід, який накопичили попередні покоління людей.
Зв'язку теорії з практикою, навчання з життям	Кожне теоретичне положення повинно пов'язуватися з перспективами подальшої професійної діяльності, з виходом у повсякденне життя. Цей принцип стає базисним для формування мотивації навчання, оскільки наочно демонструє, чому не можна спиратися лише на емпіричний досвід, а необхідно знати теорію.
Єдності навчання й виховання	<i>«Навчаючи, виховуй, а виховуючи – навчай»</i> . Викладач, зосереджуючись на певній інформації, випускає з виду той аспект, як вона впливатиме на особистість студента. Поведінка лектора, приклади й аргументи, що наводяться під час лекції, повинні проектуватися на кінцеві виховні цілі процесу навчання.
Наочності	Використання наочних об'єктів, макетів, муляжів, схем, графіків розвиває спостережливість, увагу, мислення, дозволяє викладачеві позбавитися монотонності, а студентів - найбільш ефективно засвоїти матеріал.
Свідомості й активності	На етапі підготовки до лекції викладач повинен знайти ті важелі впливу, які б сприяли формуванню позитивних мотивів навчання. Передача матеріалу не є самоціллю, необхідно донести до свідомості всіх, хто слухає лекцію, чому вона важлива, чого може досягти студент, опанувавши дану тему. Завдяки цьому відбувається підготовка свідомих, ініціативних фахівців.
Міцності знань	Лекційний матеріал має бути зрозумілим, утримуватися в пам'яті надовго, формувати світогляд особистості. Міцні знання у поєднанні з елементами творчого, проблемного навчання, вмінням

	створювати власний алгоритм дій на підставі набутого в процесі аудиторних занять і самостійної роботи дозволяють максимально наблизити випускника до моделі фахівця.
--	--

У сучасній дидактиці за різними ознаками існує декілька класифікацій видів лекцій. Усі види лекцій умовно поділяються на дві групи: традиційні й нетрадиційні, які представлені в таблицях 6, 7.

Таблиця 6

Види традиційних лекцій (за стадіями навчання)

Вид лекції	Характеристика лекції
Вступна:	Завдання: формування інтересу до навчального матеріалу теми, розкриття існуючих взаємозв'язків між іншими темами та пояснення існуючої системності у знаннях. Окреслює межі й час, відведений на вивчення даної дисципліни, вимоги щодо опанування матеріалом, особливості проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної роботи, контролю. Викладач демонструє зв'язок навчальної дисципліни з тим, що вивчалось на попередніх етапах, до яких галузей науки найчастіше прийдеться звертатися при її вивченні, як набуті знання зможуть використовуватися студентом у подальшому навчанні; формує мотивацію до навчання, ознайомлює з понятійно-категорійним апаратом даної науки, базовими термінами, висуває й обґрунтовує основні методологічні позиції; визначає предмет і основні методи науки, яка вивчається, зв'язок теоретичного матеріалу з суспільною практикою, особистим досвідом студентів, їх майбутньою спеціальністю; відбирає навчальний матеріал, який передбачає первинне ознайомлення з темами розділу, що будуть вивчатись на наступних заняттях.
✓ <i>ознайомча</i>	Увага концентрується на питаннях, пов'язаних із метою та завданнями курсу, взаємозв'язках науки і навчальної дисципліни. Відбувається постановка наукової проблеми, прогноз розвитку науки, її зв'язок з практикою. Надається інформація про видатних діячів, які зробили суттєвий внесок у розвиток даної науки, про наукові здобутки на теперішньому етапі та перспективи подальшого розвитку.
✓ <i>настановча</i>	Основне призначення: окреслити коло питань, проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях; пояснити та обґрунтувати загальний план, структуру проведення певної навчальної роботи, висвітлити систему окремих завдань (теоретичних, практичних), що необхідно виконати.
✓ <i>інструктивна</i>	Доцільна для студентів-заочників, оскільки сприяє підготовці до творчого розв'язання навчально-пізнавальних задач. На такій лекції доводяться вимоги до виконання самостійної роботи, індивідуальних завдань, поради щодо вибору теми, етапів збору матеріалів, написання, підготовки до захисту роботи, надається стислий аналіз наукової й навчально-методичної літератури, яка рекомендується для опрацювання, уточнюються терміни і форми звітності.
Оглядова:	Передбачається при вивченні навчальних дисциплін, з яких є державна атестація, якщо вивчення дисципліни і повернення до неї на оглядових лекціях дистанційовані у часі. Основною метою такої лекції є актуалізація опірних знань; систематизація наукових знань на

<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>оглядово-повторювальна</i> ✓ <i>консультативна</i> 	<p>більш високому рівні з опорою на науково-понятійному і концептуальному базисі всього курсу чи його модулів.</p> <p>Стисло відображає всі теоретичні положення, що складають науково-понятійну систему даного курсу.</p> <p>Доповнює й уточнює матеріал оглядової, висвітлюючи розділи курсу, що викликають серйозні труднощі при самостійному вивченні. Будується таким чином, що 50% часу виділяється для відповідей на конкретні питання, що виникли у студентів.</p>
<p>Інформаційна (тематична):</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>методологічна</i> ✓ <i>загальнопредметна</i> ✓ <i>теоретичного конструювання</i> ✓ <i>лекція-конкретизація</i> ✓ <i>лекція-інтеграція</i> ✓ <i>узагальнююча</i> 	<p>Її завдання - викласти й роз'яснити студентам певну інформацію відповідно до програми, спрямувати на деякі проблемні питання, що існують з цього приводу у сучасній науці.</p> <p>Розкриває загальні та специфічні особливості даної науки, її структуру, окремі методи наукового пізнання.</p> <p>Є логічним продовженням методологічної лекції, оскільки конкретизує зв'язок фундаментальних об'єктів з конкретною навчальною дисципліною, демонструє системні відносини, поступово дає цілісну уяву про навчальну дисципліну.</p> <p>Теоретичною основою є наукові концепції; розглядаються професійні помилки чи їх наслідки, що потребують вирішення з урахуванням теоретичних засад. Ці лекції дозволяють поступово підготувати групи до переходу на проблемне навчання.</p> <p>Має на меті деталізацію і поелементне вивчення й засвоєння якого-небудь поняття, теорії. Вона характеризується достатньо великим об'ємом, тому не завжди вдається завершити розгляд всіх питань. Навчальний матеріал такої лекції подається інформаційним блоком, до якого входить одне або декілька взаємопов'язаних понять. Така лекція може проходити як розбір конкретних ситуацій, через які потім виходять на узагальнення.</p> <p>На ній відбувається подальше перетворення отриманих знань, установлення зв'язків і відношень між їх елементами. Її мета: формування у студентів системи знань на основі усвідомлення загальних закономірностей та принципів, поступового переходу до узагальнень. Основна функція: диференціація знань для встановлення зв'язків між основними поняттями теми, курсу, дисципліни.</p> <p>Проводиться при закінченні вивчення розділу або теми для закріплення отриманих знань. Лектор виділяє ключові питання, широко використовує узагальнюючі таблиці, схеми, алгоритми, що дозволять застосовувати отримані знання у нестандартних і пошуково-творчих ситуаціях.</p>
<p>Заключна (підсумкова)</p>	<p>Має на меті узагальнення та систематизацію знань, демонстрацію здобутків студентів, динаміку їх успіхів. Така лекція призначена для демонстрації сформованих міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків, перспектив подальшого навчання.</p>

Нетрадиційні види лекцій можуть розглядатися як її органічне доповнення, оскільки відрізняються, в першу чергу, формою подачі інформації.

Види нетрадиційних лекцій

Вид лекції	Характеристика виду лекції
Міні-лекція	Може проводитись викладачем на початку будь-якого виду аудиторних занять (семінарського, практичного або лабораторного) протягом десяти хвилин по одному з питань теми, що вивчається
Багатоцільова	Основа на комплексній взаємодії окремих елементів: подача матеріалу, його закріплення, застосування, повторення і контроль
Проблемна	Передбачає апробацію багатоваріантних підходів до рішення проблеми, активізує пошуково-дослідну діяльність студентів.
Різновид: лекція-брейнстормінг («мозкова атака»).	<p>Викладачем створюються команди, які за певний час повинні надати свій варіант вирішення проблеми. Викладач слідкує не тільки за правильністю відповіді, але й за аргументацією, а в разі необхідності - сам дає розгорнутий коментар, який фіксується письмово.</p> <p>Використовуються евристичні методи, викладач добирає й компоує навчальний матеріал таким чином, щоб студенти самостійно виокремили з нього проблему і на семінарському занятті продемонстрували власні варіанти її вирішення.</p>
Лекція-конференція	Проводиться за схемою наукових конференцій. Складається зі заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей (до 10 хвилин) по кожному питанню, що висвітлює проблему. При цьому виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи студента. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей до лекції. Під час лекції викладач може дещо узагальнити матеріал, допомогти «лектору-початківцю» з числа студентів, якщо йому не вдається відповісти на питання аудиторії. Такий вид лекцій значно підвищує роль самопідготовки.
Лекція-прес-конференція	На початку заняття студенти мають ставити лектору запитання у письмовій формі, які він протягом декількох хвилин аналізує та надає змістовні відповіді, які повинні бути сформовані у зв'язний текст. При високому рівні підготовленості аудиторії висвітлення питань може відбуватися за участю найсильніших студентів, які посідають місце поруч з викладачем.
Лекція зі заздалегідь запланованими помилками	На підготовчому етапі у тексті лекції закладається певна кількість помилок змістовного, фактологічного, методичного характеру. На початку лекції викладач попереджає аудиторію, що в тексті є певна кількість помилок. Під час лекції або семінару студенти знаходять ці помилки, кваліфікують їх, надають правильні відповіді. Ця лекція виконує стимулюючу, контрольну, діагностичну функції.
Лекція-бесіда	Обмін думками. Методична специфіка лекції-бесіди полягає в тому, що лектор виступає як у ролі інформатора, так і в ролі координатора, що вміло направляє діалог.
Лекція-диспут	Функція лектора – короткий виступ на початку зустрічі. Полемічна бесіда передбачає зіткнення думок і, відповідно, пошук аргументів, поглиблений аналіз проблем, що розглядаються. Методична майстерність лектора включає навички організації дискусії, вмілого керування нею. Тема дискусії обирається та розробляється заздалегідь. Учасники дискусії мають дійти до істини.
Кіно(відео) лекція	Допомагає розвитку наочно-образного мислення у студентів. Лектор здійснює підбір необхідних кіно(відео)матеріалів до теми, що вивчається.

	Перед початком перегляду оголошуються цілі, в ході перегляду кіно(відео)матеріалів лектор коментує події, що відбуваються на екрані.
<i>Лекція-візуалізація</i>	Візуальна передача інформації за допомогою технічних засобів навчання. Лектор широко використовує слайди, плівки, планшети, креслення, рисунки, схеми тощо. Для даного виду лекції характерно використання «опорних сигналів», коли вся інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а потім викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки.
<i>Лекція-екскурсія</i>	Нетрадиційний вид лекції, оскільки передбачає виїзд безпосередньо на робочі місця, в музеї, на виставки тощо. Сама обстановка стає своєрідною наочністю, яку неможливо відтворити в умовах навчального закладу.
<i>Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція).</i>	Можлива як за допомогою звичайних вербальних засобів, так і за допомогою технічних засобів навчання у спеціально обладнаних аудиторіях. При підготовці та проведенні інтерактивних лекцій бажано заздалегідь роздати необхідний дидактичний матеріал, методичні рекомендації щодо вивчення теми. Лектор з'ясовує, наскільки зрозуміло те, що опрацьовувалося самостійно, коментує найбільш складні питання. Позитивні сторони інтерактивної лекції: студент стає суб'єктом навчання.
<i>Бінарна лекція.</i>	В аудиторії водночас знаходяться два лектори. Така лекція доцільна, коли існують різні підходи до вирішення проблемних питань і кожний з викладачів відстоює власні позиції. Вона доцільна для здійснення міжпредметних зв'язків, коли одна проблема стає інтегральною для викладачів різних дисциплін. Використовується метод «круглий стіл». визначається лідер-організатор, який слідує за регламентом, дисциплінує учасників тощо. Можливий ще один варіант організації і проведення бінарної лекції, коли запрошують на заняття практичного працівника, що сприяє створенню органічного дуєту: викладач, який має якісну теоретичну підготовку, і практик, який володіє особливостями практичної діяльності.
<i>Лекція-брифінг</i>	Методична структура: повідомлення лектора (10-15 хв) – запитання студентів (10-15 хв) – відповіді лектора (50-60 хв).
<i>Лекційні спецкурси</i>	Звичайно виходять за рамки навчальної програми, значно розширюють й поглиблюють наукові знання, одержані в рамках програми, полегшують їхнє творче осмислення. Через спецкурси студенти знайомляться з проблематикою певної наукової школи, навчаються творчо мислити, долучаються до наукової та пошукової діяльності.

Етапи підготовки до відкритої лекції

1. Підготовчий (дослідницький).

Лектор визначає: актуальність, практичну значущість теми, питання, які вивчатимуться, наукові та інформаційні джерела, педагогічну технологію, засоби, методи, прийоми викладання. Консультується з колегами, методистами, науковцями, представниками практичної галузі тощо. Розробляє методичну карту заняття.

2. Розробка змісту майбутньої лекції.

Підготовка теоретичної частини: підбір фактів, їх аналіз та узагальнення, побудова логічної системи аргументації, складання плану.

План складається з питань:

1. Загальні поняття, теоретичні положення, закономірності.
2. Історія предмету, актуальні питання, сучасна проблематика.
3. Практична значущість, ступінь розв'язання проблем на сучасному етапі.
4. Задачі, перспективи, пропозиції, висновки.

Методична картка лекційного заняття містить:

- Тему лекції.
- Кількість годин, що відводиться на її вивчення.
- Цілі (навчальні, розвиваючі, виховні) і завдання, що викладач має вирішити під час заняття.
- Міждисциплінарні та внутрішньодисциплінарні зв'язки, місце теми у системі підготовки фахівця.
- Перелік технічних засобів навчання (ТЗН), що використовується під час лекції; вказівки щодо наочності.
- План.
- Список рекомендованої літератури.
- Вступ (розрахований на 3-4 хв).
- Основна частина (власне лекція) з певними теоретичними положеннями, прикладами, проміжними висновками.
- Резюме.
- Рекомендації щодо самостійної роботи студентів.

В основній частині лекції традиційно передбачають компоненти:

- *теза* – розгорнута відповідь на питання чи проблему, зазначену в плані лекції;
- *ілюстрація тези* – статистичні дані, конкретні випадки з практики, цитати;
- *аргументи* – підкріплення правоти зазначеної тези, доводи на її користь;
- *антитеза, контраргументи* (за наявності таких) – протилежні погляди на зазначену проблему, мотивація цієї позиції;
- *демонстрація* – підкріплення тези відео-, фонофрагментами, наочними матеріалами тощо;
- *проміжні висновки* – узагальнення висловленого по даному питанню.

Скільки пунктів плану передбачає викладач, стільки разів він має пройти зазначений вище шлях від тези до висновків.

Орієнтовна структура висновків лекції:

1. Коротке повторення основних положень лекції (чіткі, максимально стиснуті формулювання). Можливий повтор (видозмінений) того, що було сказано у вступі.
2. Узагальнення сказаного, загальний висновок.
3. Зазначення перспектив.
4. Постановка задач, побажання.

В якості закінчення можна використовувати цитату, алегорію, тощо.

Не рекомендується закінчувати промову жартом.

Не слід закінчувати промову численними дрібними додатками, наприклад: «Закінчуючи, я хотів би додати...».

Неприпустимо посилатися на те, що не встигли вкластись в регламент.

Традиційна (орієнтовна) схема проведення лекції:

I. Вступна частина (підготовка студентів до вивчення нового матеріалу):

- організаційний момент;
- повідомлення теми, мети та завдань;
- ознайомлення з планом;
- перелік рекомендованих літературних джерел;
- встановлення міждисциплінарних зв'язків, характеристика зв'язку з попереднім і наступним навчальним матеріалом;
- актуалізація опорних знань;
- мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

II. Основна частина:

- реалізація тез лекції;
- підведенням проміжних висновків;

III. Заключна частина:

- узагальнення та систематизація вивченого матеріалу;
- підведення підсумків лекції, рефлексія, оцінювання студентів та коментування оцінок;
- відповіді на запитання;
- повідомлення теми наступного заняття, домашнього завдання та його коментування.

Принципи композиційної будови лекції:

1. Послідовність викладу: думки повинні бути пов'язані логічно і витікати одна з одної.
2. Поступове ускладнення: за певними педагогічними принципами «від простого до складного»; «від конкретного до загального» чи «від загального до конкретного» тощо.
3. Органічна єдність: структурування навчального матеріалу на пункти має бути гармонійно пов'язане з його змістом.
4. Економія засобів: мінімум зайвих слів, фактів і доказів. Тільки те, що сприяє розкриттю теми, з'ясуванню суті проблеми.

Типові помилки при композиційній будові лекції:

- наявність зайвих частин і деталей, що не призводять до розкриття теми. (намагання викласти як можна більше матеріалу);
- невідповідність структурних частин (змістовний, тривалий вступ, приділення зайвої уваги другорядним проблемам, коротка основна частина, тривала заключна частина);
- неконкретність викладення матеріалу (порушення співвідношення між теорією та фактами, теоретичні роздуми, не підкріплені посиланнями на реальну дійсність);
- відхід від основної мети (зацікавленість деталями, фактами та прикладами, які не мають відношення до теми, а відволікають від неї);
- відсутність чітких висновків.

3. Підготовка до публічного виступу

Психологічна підготовка. Викладач повинен виробити у себе розуміння значущості своєї діяльності, впевненості у своїх знаннях. Певною мірою цьому сприяє осмислення дидактичних

цілей, міжпредметних і міждисциплінарних зв'язків, розуміння місця даної навчальної дисципліни і даної теми у підготовці фахівця.

Попереднє вимірювання часу на висвітлення кожного питання (хронометраж). Цей етап дозволяє внести певні корективи у час, відведений для висвітлення кожної композиційної частини. За необхідності визначається, чим можна пожертвувати, залишити поза лекцією або внести до плану-конспекту семінарського заняття, а які з питань слід висвітлити більш детально.

Риторична підготовка. Звернути увагу на дикцію, на ті слова, що потребують специфічної вимови, наприклад, терміни-запозичення з інших мов.

Слід змодельовати різні можливі ситуації читання лекції: з мікрофоном, без нього, в аудиторії з поганими акустичними властивостями тощо.

Доцільно попередньо ще раз переглянути весь конспект, звернути увагу на цифри, імена, дати, назви.

Продумати прийоми педагогічної техніки та ораторської майстерності, які будуть застосовані під час відкритого заняття.

Прорепетирувати виступ перед колегами, в разі потреби внести корективи.

У таблиці 8 наведено критерії якості відкритої лекції.

Таблиця 8

Критерії якості відкритої лекції

Групи критеріїв		
Організаційна складова	Методична складова	Якість викладення матеріалу (ораторське мистецтво)
Наявність плану	Науковість (<i>використання останніх досягнень у галузі науки, технології виробництва тощо</i>)	Доступність викладання
Наявність конспекту лекцій/навчального посібника тощо	Внутрішньодисциплінарні й міждисциплінарні зв'язки	Цілісність і логічна послідовність (<i>вступ, основна та заключна частини</i>)
Відповідність робочій програмі	Зв'язок матеріалу з майбутньою професійною діяльністю	Культура мови, дикція викладача
Дотримання регламенту заняття	Застосування активних методів навчання (<i>вказати, яких саме</i>)	Взаємозв'язок викладача з аудиторією
Використання сучасних технічних засобів навчання	Результати вибіркового ознайомлення з конспектами лекцій студентів	
Використання комп'ютерних технологій		
Рівень підготовки студентів до заняття		

ВІДКРИТІ СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінар (від лат. «seminarium» – «розсадник», переносно – «школа») – це особлива форма навчальних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями

викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Семінарські заняття є ефективною формою організації навчальних занять, з якими органічно поєднуються лекції.

Дидактичні цілі проведення семінарів:

- забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- навчити методам аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та сформуванню вміння та навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Функції семінарських занять:

- *навчальна* (поглиблення, конкретизацію, систематизацію знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- *розвивальна* (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- *виховна* (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);
- *діагностично-корекційна* (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин його засвоєнні та їх подолання) та ін.

Загальнодидактичні вимоги до семінарських занять:

- науковість,
- доступність,
- єдність форми і змісту,
- забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.

Класифікація семінарських занять

С. Вітвицька пропонує класифікувати семінари за такими критеріями:

- *залежно від складності, обсягу і вимог*: просемінари (підготовчі); власне семінари; міжпредметні семінари;
- *залежно від мети*: семінар-повторення і систематизації знань; семінари вивчення нового матеріалу; міжпредметні семінари;
- *за формою проведення*: семінар-бесіда, семінар-обговорення (реферативний); коментоване читання; диспут; комбінований; міжпредметний семінар та його різновидність – семінар-конференція.

У таблиці 9 наведено характеристику традиційних семінарських занять.

Характеристика семінарських занять

Вид семінару	Коротка характеристика
Просемінари	мають передувати власне семінарам, відіграють вступну, підготовчу роль, передбачають аудиторну роботу студентів під керівництвом викладача, спрямовану на оволодіння вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах. Функція просемінарів: оволодіння технологією, методикою і технікою роботи на власне семінарах.
Спецсемінари	спрямовані на формування у студентів умінь та навичок проведення наукових досліджень, зазвичай проводяться на старших курсах.
Семінари-бесіди	найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного мислення: «Чому ...?», «Як Ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?» тощо);
Дискусія (від лат. розгляд, дослідження)	є вищим рівнем евристичної бесіди; найбільш поширеними і ефективними формами є: «круглий стіл», форум, дебати, симпозіум; базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає студентів самостійно мислити, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, відстоювання власної точки зору, адекватного оцінювання себе та поважати думки інших); може проводитися шляхом розгляду невеликих доповідей студентів з подальшим обговоренням учасниками семінару;
Наукові семінари	характеризуються високим рівнем узагальнення знань, умінь, навичок; дидактичні цілі і завдання цього заняття реалізуються шляхом заслуховування і широкого аналізу звітів студентів про проведену науково-пошукову роботу; проводяться у формі наукових конференцій; на них студенти виступають із доповідями, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, підготовки до студентських наукових конференцій тощо
Семінар із використанням ігрових ситуацій	проводяться у формі пізнавальних ігор (наприклад: «Що, де, коли?», «Брейн-ринг», «КВК» та ін.); рольових ігор (з розподілом ролей: експерти, рецензенти, опоненти, головуючий тощо); прес-конференції (ролі: прес-секретар, журналісти, експерти тощо)
Міжпредметні семінари	проводяться одним або декількома викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін

Різновиди семінарських занять (за А.М. Алексюком)

1. Семінар запитань і відповідей.
2. Семінар-розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань.
3. Семінар-колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки.
4. Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням.
5. Семінар-дискусія: студенти, маючи програму, завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті.
6. Семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів.

7. Семінар-конференція: студенти завчасно готують доповіді, виступають з ними, відповідають на запитання своїх колег.
8. Семінар-теоретична конференція: проводиться зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни.
9. Семінар-вирішення проблемних завдань: проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділення проблемних завдань і праці над їх розв'язанням.
10. Семінар-прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники включаються в їх обговорення.
11. Семінар-«мозковий штурм»: студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують вирішення; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми.

Методика підготовки та проведення семінарських занять передбачає:

- повідомлення студентам теми, плану семінарського заняття та рекомендованої літератури (надати інструктивно-методичну картку семінарського заняття);
- опрацювання та осмислення теоретичного матеріалу відповідної теми відповідно до плану семінарського заняття та рекомендованої літератури;
- підготовка до обговорення питань інформаційного блоку у формі діалогу, дискусії, диспуту, конференцій тощо (за планом заняття);
- підготовка та реалізація фрагментів навчальних занять, на яких використовуються традиційні форми організації навчання (за вибором студента), їх аналіз;
- підготовка та реалізація фрагментів навчальних занять, на яких використовуються інноваційні форми організації навчання (за вибором студента);
- виконання індивідуальних практичних завдань різних рівнів (за вибором студента);
- написання рефератів (з метою відпрацювання пропущених лекційних чи семінарських занять);
- виконання завдань науково-пошукової роботи (написання рефератів за тематикою проблемного характеру, розробку доповідей для публічного виступу, підготовку тестів, анкет, бесід, інтерв'ю тощо).

Алгоритм підготовки викладача до відкритого семінарського заняття

Викладач повинен:

- проаналізувати тему заняття, продумати його дидактичні, розвивальні та виховні цілі, визначити основні проблеми, які будуть винесені на обговорення;
- опрацювати рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, сучасні інформаційні джерела;
- сформулювати власну думку з кожного питання, обґрунтувати свої міркування;
- записати запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення семінарського заняття, проконсультуватись з досвідченими колегами, методистами, науковцями тощо;
- скласти методичну картку та розгорнутий план-конспект проведення семінарського заняття, продумати його етапи, структурні елементи, запитання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність.

План-конспект традиційного семінару містить:

- вступне слово викладача;
- план;
- стислі відповіді на кожний пункт плану;
- варіанти додаткових уточнюючих, проблемних запитань;

- підсумки заняття.

Орієнтовна схема проведення семінарського заняття:

I. Вступна частина.

- організаційний момент;
- повідомлення теми та плану семінарського заняття;
- актуалізація опорних знань;
- коротка вступна характеристика проблеми в контексті науки і життя;
- формулювання основних проблемних ситуацій, загальних завдань семінару;
- створення емоційного та інтелектуального настрою на семінарському занятті;

II. Основна частина:

- організація діалогу між викладачем та студентами та між студентами у процесі розв'язання проблемних ситуацій;
- конструктивний аналіз усіх відповідей, точок зору, виступів студентів;
- аргументоване формування проміжних висновків.

III. Заключна частина:

- підведення підсумків;
- визначення напрямку подальшого вивчення проблем;
- рекомендації з організації самостійної роботи студентів.

Готуючись до семінару, студенти повинні:

1. Ознайомитись з рекомендованою літературою з даної теми (проблеми);
2. Розглянути різні точки зору науковців на визначену проблему;
3. Визначити проблемні ситуації;
4. Сформулювати власну точку зору;
5. Передбачити дискусійні моменти, сформулювати дискусійні запитання.

Типові помилки при проведенні семінарських занять

1. Намагання викладача перетворити семінар на демонстрацію власного професіоналізму при низькій активності студентів.
2. Повне наслідування лекції, коли на семінарі відбувається дослівний переказ лекційного матеріалу.
3. Перетворення виступу студента на діалог «викладач – студент» на фоні інертності аудиторії.
4. Відхід від зазначеної теми семінару, обговорення інших проблем.
5. Недотримання розподілу часу, відсутність пропорції часу при розгляді питань.
6. Ігнорування викладачем точок зору студентів.
7. Читання рефератів замість захисту.
8. Велика кількість студентських рефератів, які присвячені одній тій самій проблемі.
9. Відмова викладача від застосування інтерактивних методів навчання.
10. Перевантаженість заняття візуальним матеріалом.

ВІДКРИТІ ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно до сформульованих завдань. Проводяться в аудиторіях або навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою.

Практичні заняття – найбільш поширена форма професійного навчання спеціалістів, що дозволяє найкращим чином реалізувати принцип зв'язку теорії та практики, навчання з життям.

Основними цілями практичних занять є:

- формування у студентів умінь і навичок практичних дій, необхідних спеціалістам для грамотного виконання функціональних обов'язків;
- розвиток у студентів професійно-ділових якостей, що передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою випускника певного освітнього рівня;
- формування у студентів інтересу до майбутньої спеціальності.

Методи навчання на практичних заняттях:

1. Вправи (групові і індивідуальні).
2. Аналіз професійних (проблемних) ситуацій.
3. Розв'язання професійних (проблемних) ситуацій.
4. Робота з документами та діловими паперами.
5. Моделювання професійних (проблемних) ситуацій.
6. Практичний тренінг.

Орієнтовна схема проведення практичного заняття:

I. Вступна частина:

- організаційний момент;
- повідомлення теми, мети заняття;
- актуалізація опорних знань, контроль вихідного рівня знань студентів;
- мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

II. Основна частина:

- інструктаж викладача з техніки безпеки;
- інструктаж викладача перед виконанням практичної частини;
- формування практичних умінь і навичок у студентів (закріплення умінь і навичок або перевірка умінь і навичок);
- поточний контроль виконання роботи;

III. Заключна частина:

- узагальнення та систематизація умінь і навичок;
- підсумковий контроль;
- оцінювання діяльності студентів з аргументацією виставлених оцінок;
- підведення підсумків заняття;
- домашнє завдання.

План-конспект практичного заняття містить:

- вступне слово викладача,
- стислий етап актуалізації теоретичних відомостей з теми,
- перелік умінь та навичок, які формуються/ закріплюються/ удосконалюються / застосовуються,
- фабули завдань, варіанти їх вирішення,
- можливі додаткові або проблемні питання, на яких слід буде зосередитися більш детально,

- настанови щодо самостійної роботи студентів,
- проміжні та остаточні висновки.

Бажано провести репетицію відкритого навчального заняття з метою своєчасної корекції.

Етапи підготовки до відкритого практичного заняття:

1. Визначення цілей практичного заняття:

- формування конкретних (окремих) навичок і умінь;
- формування базових (складних) навичок і умінь, розвиток професійно-ділових якостей;
- демонстрація сформованих умінь та навичок тощо.

2. Розробка практичного заняття:

- визначення форми проведення заняття;
- планування об'єму задач для відпрацювання;
- визначення педагогічної технології;
- підбір прийомів, методів навчання;
- конструювання практичного заняття, його частин, блоків.

3. Підбір оснащення для практичного заняття:

Викладач має врахувати:

- реальність і вірогідність застосування оснащення;
- різноманітність оснащення, його актуальність;
- дидактична доцільність і прийнятність застосування оснащення;
- можливість безпечного застосування на занятті;
- юридична правомірність використання.

4. Підготовка навчально-методичних матеріалів до практичного заняття:

- розробка завдань для студентів;
- розробка методичних рекомендацій для викладача;
- розробка засобів наочності і дидактичних матеріалів.

5. Факультативний етап:

- обговорення навчально-методичних матеріалів практичного заняття з колегами, їх апробація.

6. Розробка методичної картки заняття.

7. Доопрацювання матеріалів і затвердження на засіданні циклової комісії.

Умови ефективного проведення практичних занять:

- теоретичний матеріал, необхідний для практичного заняття вивчений заздалегідь (у розкладі практичні заняття плануються після лекцій);
- вибір завдань, які забезпечують зв'язок теорії з практикою, значення теорії для вирішення соціально-професійних завдань (вимоги ОКХ, ОПП);
- вибір завдань проблемного характеру та пошуку не тільки рішень, але й джерела отримання недостатньої інформації;
- навчання студентів прийомам отримання необхідної інформації;
- використання сучасних технічних засобів навчання;
- застосування активних та інтерактивних методів навчання;
- застосування інноваційних педагогічних технологій;
- постійна активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- систематичний методичний супровід студентів.

Типові помилки при проведенні відкритих практичних занять

1. Робота лише з тими слухачами студентами, які мають високі показники успішності.
2. Низький рівень активності групи, відсутність співробітництва і взаємодопомоги.
3. Неврахування рівня підготовленості групи: неадекватність підбору завдань.
4. Намагання уникнути проблемних питань, що можуть виникати під час вирішення завдань.
5. Відрив теорії від потреб практики.
6. Диспропорція між індивідуальними та груповими завданнями.
7. Відсутність проміжних висновків.
8. Суттєве порушення запланованого хронометражу.
9. Відсутність методичного керівництва з боку викладача.
10. Надмірне піклування з боку викладача, що унеможлиблює самостійність студента.
11. Недосягнення поставлених цілей.
12. Відсутність індивідуального підходу при розподілі домашнього завдання.
13. Підсумки заняття не підведені викладачем, оцінки студентів не аргументовані.

ВІДКРИТЕ ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ

Лабораторне заняття – це вид навчального заняття, на якому студенти під керівництвом викладача проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліді в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого для умов навчального процесу.

Дидактичною метою лабораторного заняття є практичне підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуття практичних умінь та навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

М. Пентилюк пропонує застосовувати на практичних та лабораторних заняттях імітаційні методи (розігрування ролей, імітація окремих фрагментів дослідження, застосування методів дослідження тощо).

Орієнтовна схема проведення відкритого лабораторного заняття (1варіант)

I. Вступна частина:

- організаційний момент;
- повідомлення теми, мети заняття;
- актуалізація опорних знань та вмінь;

II. Основна частина:

- інструктаж щодо виконання роботи та з техніки безпеки;
- видача завдань для виконання роботи;
- виконання завдань студентами;
- оформлення індивідуального звіту виконаної роботи, підготовка висновків;
- захист роботи.

III. Заклучна частина:

- підведення підсумків заняття;
- оцінювання студентів з аргументацією оцінок;
- диференційоване домашнє завдання.

(2варіант)

1-й етап – організаційний:

- повідомлення теми заняття, мотивація її вибору і формулювання;
- формулювання навчальних проблем викладачам (або разом зі студентами);
- ознайомлення студентів із джерелами інформації;
- визначення форм роботи студентів: фронтальна, групова, індивідуально-диференційована;
- роз'яснення інструкцій та вимог до оформлення та пред'явлення результатів лабораторної роботи;

2-й етап – самостійна робота студентів із джерелами інформації згідно з інструкціями та організаційною установкою. Роль викладача – консультант і координатор роботи студентів;

3-й етап – колективне обговорення результатів роботи в одному з варіантів:

- творчі звіти груп;
- виступи представників;
- фронтальна перевірконо-узагальнююча бесіда;

4-й етап – підведення підсумків:

- резюме по виявленим підходам або формулювання загального підсумкового висновку;
- оцінювання роботи студентів на занятті.

Викладач має підготувати:

- лабораторію, кабінет до проведення відкритого заняття;
- необхідне обладнання та оснащення;
- необхідний довідковий матеріал, який буде використовуватися студентами;
- наочне забезпечення (таблиці, схеми, рисунки тощо);
- навчально-методичну документацію;
- чіткий план заняття з хронометражем;
- інструкції для студентів щодо виконання лабораторних завдань;
- індивідуальні завдання.

Методичні поради щодо складання інструкції лабораторної роботи

1. Тема лабораторної роботи має відповідати робочій програмі.
2. Оформлення інструкції лабораторної роботи та звіту з виконання лабораторної роботи проводиться згідно з єдиними вимогами до оформлення графічних і текстових документів у навчальному закладі.
3. Інструкція лабораторної роботи має бути розглянута та затверджена на засіданні циклової комісії.
4. Структура інструкції:
  - мета роботи;
  - завдання;
  - обладнання;
  - вказівки, рекомендації;
  - порядок виконання роботи;
  - контрольні питання;
  - техніка безпеки;
  - вимоги до знань і вмінь студентів.

У таблиці 10 наведено критерії якості відкритого практичного (семінарського, лабораторного) заняття

Таблиця 10

Критерії якості відкритого практичного (семінарського, лабораторного) заняття

Групи критеріїв	
Організаційна складова	Методична складова
Наявність плану	Науковість (використання останніх досягнень в галузі науки, технології виробництва тощо)
Відповідність робочій програмі	Внутрішньодисциплінарні й міждисциплінарні зв'язки
Забезпечення заняття методичними вказівками	Зв'язок матеріалу з майбутньою професійною діяльністю
Дотримання регламенту	Форми роботи зі студентами <i>(фронтальна/групова/індивідуальна робота)</i>
Облік відвідування студентів	Застосування активних методів навчання <i>(вказати, яких саме)</i>
Використання унаочнення, обладнання (перерахувати)	Активність та правильність дій студентів
Використання сучасних технічних засобів навчання (вказати)	Допомога викладача студентам при виконанні завдань, надання консультацій тощо
Використання комп'ютерних технологій	Завдання щодо самостійного опрацювання
Перевірка знань, умінь та навичок студентів <i>(опитування, тести, вирішення задач, інше)</i>	Методика організації самостійної роботи студентів та її ефективність
Інструктаж та видача завдань студентам	Рівень набуття практичних навичок роботи
Дотримання студентами правил техніки безпеки	Результати вибіркового ознайомлення з конспектами студентів (робочими зошитами/журналами для лабораторних робіт)

ВІДКРИТИЙ ВИХОВНИЙ ЗАХІД

Вимоги до проведення відкритого виховного заходу

- чітке формулювання назви відкритого виховного заходу та розуміння викладачем його цілей;
- планування основних етапів виховного заходу та визначення завдань кожного з них;
- організація підготовки заходу у відповідності до поставлених цілей;
- визначення оптимального змісту виховного матеріалу;
- вибір найбільш раціональних методів і прийомів виховного впливу на студентів на кожному етапі заходу;
- чіткість проведення виховного заходу, його оптимальний темп і ритм;
- гнучкість та широта «виховного маневру»;
- різноманітність і творчий характер діяльності студентів під час проведення виховного заходу;
- взаємозв'язок заходу з попередніми та наступними формами позанавчальної роботи зі студентами.

Основні етапи відкритого виховного заходу:

- психолого-педагогічний аналіз атмосфери в студентському колективі, необхідність проведення заходу та формулювання його цілей.
- планування відкритого виховного заходу.
- добір методів виховного впливу на колектив (особистість).
- проведення виховного заходу: безпосередній вплив на колектив (особистість).
- самоаналіз відкритого виховного заходу.

Орієнтовний план самоаналізу відкритого виховного заходу

1. Педагогічне обґрунтування виховного заходу. Доцільність його проведення. Участь студентів у виборі форми проведення заходу.
2. Місце даного виховного заходу у системі навчально-виховної роботи коледжу (групи). Його зв'язок з навчальним матеріалом, з іншою діяльністю виховного характеру.
3. Цілі проведення заходу (методичні, виховні, розвивальні), ступінь їх досягнення.
4. Характеристика учасників заходу, охоплення їх активною діяльністю при складанні плану (сценарію), підготовці та проведенні.
5. Самооцінка викладачем результативності виховного заходу, його пізнавальної та виховної значущості.
6. Самооцінка викладачем психологічного стану студентів під час підготовки та проведення заходу.
7. Які позитивні сторони та недоліки бачить сам викладач у проведенні заходу.
8. Висновки викладача про проведення відкритого виховного заходу.

ОБГОВОРЕННЯ, САМОАНАЛІЗ, АНАЛІЗ ВІДКРИТОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

Обговорення відкритого навчального заняття

Безпосередньо після відкритого навчального заняття проводиться його обговорення та складається протокол, у якому відображаються позитивні сторони заняття, зауваження, пропозиції щодо вдосконалення методики викладання.

Обговорення відкритого навчального заняття проводиться у визначеній послідовності.

Перше слово надається викладачеві, що проводив відкрите навчальне заняття, який має чітко розкрити його мету, обґрунтувати вибір методів і засобів, якість їх застосування. Цей виступ має допомогти присутнім зрозуміти педагогічний задум, особливості застосованих методів і прийомів навчання.

Виступаючі мають детально проаналізувати переваги та недоліки заняття, оцінити його з науково-методичної точки зору, звернути увагу на досягнення цілей (навчальних, виховних, розвивальних), на ефективність використання технічних засобів навчання, наочного приладдя, дидактичних матеріалів та ін. При обговоренні відзначають недоліки, помилки, допущені в організації й проведенні заняття, надають рекомендації щодо вдосконалення системи роботи.

Заключне слово надається заступнику директора з навчальної роботи (методисту, голові циклової комісії).

Підводячи підсумки обговорення, відзначаються позитивні та негативні моменти заняття, оцінюється рівень науково-методичної підготовки викладача, доцільність та ефективність

застосованих педагогічних прийомів і методів, відзначається ступінь досягнення цілей відкритого навчального заняття.

Наприкінці обговорення викладач, що проводив відкрите навчальне заняття, зазначає, з якими зауваженнями погоджується, а які є дискусійними, обґрунтовує власну точку зору.

За результатами обговорення розробляються заходи щодо вдосконалення методики викладання, або приймають рішення про узагальнення та розповсюдження перспективного педагогічного досвіду.

Орієнтовна схема самоаналізу навчального заняття

1. Повнота розкриття цілей навчального заняття:

- навчальних -
- розвивальних -
- виховних -

2. Типологія навчального заняття:

- засвоєння нового навчального матеріалу;
- формування і вдосконалення умінь та навичок;
- закріплення та застосування знань, умінь та навичок;
- узагальнення та систематизації знань;
- контролю і корекції знань, вмінь та навичок;
- комбіноване тощо

3. Місце навчального заняття у вивченні теми:

- вступне;
- поточне;
- заключне.

4. Структура навчального заняття:

- I тип (сприйняття - осмислення - конкретизація - застосування знань, узагальнення);
- II тип (демонстрація зразка дій - осмислення - застосування знань під час виконання лабораторних, практичних та самостійних робіт);
- III тип (застосування вмінь і навичок під час виконання практичних та лабораторних робіт);
- IV тип (відбір узагальнюючих знань - актуалізація раніше отриманих нових знань - узагальнюючі висновки).

5. Організація роботи студентів з підручником/опорними конспектами, додатковою літературою.

6. Прийоми термінологічної роботи:

- Проговорення термінів уголос.
- Робота над засвоєнням орфографії нових біологічних термінів.
- Виявлення змісту терміну (семантика, смислове значення).
- Запис терміну на дошці та в робочих зошитах студентів.
- Вправи на взаємозв'язок терміну та поняття.
- Морфологічний та фонетичний аналіз термінів.
- Використання термінів у різних навчальних ситуаціях.
- Порівняння (зображення під мікроскопом з рисунком підручника).

7. Використані міждисциплінарні зв'язки:

- внутрішньодисциплінарні;
- міждисциплінарні.

8. Прийоми визначення навчальних досягнень студентів:

- індивідуальне опитування;
- фронтальне опитування;
- перевірка знань під час викладання нового матеріалу;
- самостійна робота за картками;
- перевірка знань, отриманих під час роботи з макетами, шляхом демонстрування студентами дослідів (мікропрепаратів);
- робота зі схемами, рисунками;
- термінологічні диктанти (тести);
- заповнення таблиць;
- розв'язування кросвордів;
- розв'язання задач;
- тематичний контроль;
- контрольна робота;
- підсумкова атестація.

9. Прийоми самостійної роботи студентів:

- спостереження;
- експеримент;
- практична робота;
- лабораторна робота;
- робота з підручником;
- робота з дидактичним матеріалом;
- розв'язування задач;

10. Наочність на занятті.

11. Якість знань студентів.

12. Самооцінка заняття, висновки:

- мету досягнуто;
- мету не досягнуто;
- мету досягнуто частково.
- Причини, за яких не досягнуто мету: _____

Види аналізу відкритого навчального заняття

1. *Короткий оціночний* аналіз – це загальна оцінка навчально-виховної функції навчального заняття, що характеризує рішення освітнього, виховного та розвиваючого завдань і яка дає оцінку їхньої реалізації.

2. *Системний* аналіз – це розгляд навчального заняття як єдиної системи з точки зору рішення головного дидактичного завдання й одночасно рішення розвиваючих завдань навчального заняття, забезпечення формування знань, умінь і навичок студентів, засвоєння ними способів навчання.

3. *Повний (аспектний)* – це система аспектних аналізів, що включають оцінку реалізації завдань навчального заняття, зміст і види навчальної діяльності студентів за такими характеристиками, як рівні засвоєння ними знань і способів розумової діяльності, розвиток студентів, реалізація дидактичних принципів, результативність навчального заняття.

Аспекти аналізу відкритого навчального заняття

1. Загальні відомості про навчальне заняття:

- тема навчального заняття, її зв'язок з попередніми та наступними, місце у відповідному розділі;

- форма, тип навчального заняття, його структура, відповідність темі та поставленій меті;
- рівень досягнення мети та отримані результати, умови, чинники, що сприяли цьому;
- сильні та слабкі сторони, досягнення, загальні враження.

2. Підготовка викладача до організації навчального заняття:

- визначення структури навчального заняття, його етапів відповідно до теми і мети;
- цілеспрямоване планування змісту, методів, форм організації навчання на різних етапах;
- вивчення та знання психологічних особливостей групи, мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів, поведінки, своєрідності міжособистісних взаємин у групі;
- підготовка навчального матеріалу, розробка практичних завдань, вправ, творчих робіт;
- використання фахової та методичної літератури;
- підготовка дидактичних та роздаткових матеріалів, навчальних посібників і засобів.

3. Визначення та постановка мети, завдань як кінцевого результату, необхідного для досягнення викладачем та студентами:

- відповідність загальної освітньої мети темі, рівню розвитку студентів, їхніх знань, умінь з навчальної дисципліни;
- передбачення кінцевих результатів навчального заняття, створення в студентів установки на досягнення мети;
- визначення та донесення до студентів конкретних завдань навчально-пізнавальної діяльності на кожному етапі;

4. Відбір змісту навчального матеріалу, розвиток особистісного ставлення студентів до нього:

- відбір змісту навчального матеріалу відповідно до теми, поставленої мети і навчальної програми;
- раціональний відбір наукових знань, понять, фактів, що складають основу розвитку умінь, навичок студентів, їхнього соціального становлення, подальшого навчання;
- спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, соціального значущих та актуальних для життя студентів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних потреб та інтересів;
- відповідність змісту навчального матеріалу рівню розвитку студентів, їхнім пізнавальним можливостям, орієнтація на «зону найближчого розвитку»;
- послідовність та логічність структурування змісту за етапами навчального заняття відповідно до його структури;
- розкриття загальнолюдських, національних цінностей у змісті навчального матеріалу, забезпечення його зв'язку з життєвим досвідом студентів;
- аргументованість, логічність, доказовість викладу знань, понять, ідей тощо;
- забезпечення сприймання, розуміння, осмислення студентами сутності наукових, соціальних понять, явищ, умінь, адекватності їхнього об'єктивного змісту та суб'єктивного смислу для студентів;
- позитивна спрямованість змісту навчального матеріалу (орієнтація змісту на майбутню професійну діяльність, позитивні емоції, самопізнання та вдосконалення, пізнання інших тощо);
- стимулювання інтересу студентів до змісту, усвідомлення його значущості для розвитку особистості, сприяння формуванню допитливості (новизна знань, умінь, їхня різностороння значущість, парадоксальність понять, фактів, популярність інформації, емоційність викладу, подання інформації через призму бачення викладача, науковця, діалог викладача тощо);
- інтегрування змісту навчального матеріалу з іншими темами, розділами, навчальними дисциплінами.

5. Застосування методів, прийомів, засобів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів:

- творче, цілеспрямоване поєднання різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів для досягнення поставленої мети, завдань заняття, відповідно до змісту навчального матеріалу, вікових особливостей, рівня навчальних можливостей студентів;
- стимулювання активності студентів, їхньої позиції як суб'єктів, партнерів процесу навчання;
- організація навчання як набуття студентами та розвиток досвіду діяльності, поведінки;
- застосування різноманітних методів, прийомів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності для забезпечення сприймання, розуміння, осмислення, закріплення студентами знань, умінь і навичок;
- активізація думки студентів, стимулювання їх до критичного та творчого мислення, вияву власної позиції, поглядів, самостійного пошуку і дослідження;
- задоволення різноманітних особистісних потреб студентів (у пізнанні, розвитку, самооцінці, самоствердженні тощо), врахування і розвиток своєрідних особливостей кожного студента, стимулювання їх до успіху.

6. Діяльність викладача:

- ставлення до студентів, наявність позитивної установки на кожного, розуміння його як особистості, вияв поваги, довіри до нього;
- позиція партнера чи наставника студентів, підтримка кожного у навчанні, надання допомоги у подоланні труднощів;
- залучення кожного студента до навчальної діяльності, сприяння його
- розвитку;
- знання викладачем навчального матеріалу, захоплення фаховою наукою;
- стиль діяльності та поведінки викладача, його комунікативні уміння, відкритість, щирість, розвиток позитивних взаємин зі студентами, знаходження контакту з кожним;
- прояв педагогічного такту в організації взаємодії зі студентами, ставлення до студентів зі складною поведінкою;
- сприяння ініціативності, самостійності, впевненості студентів у навчально-пізнавальній діяльності;
- забезпечення дисципліни як організації порядку на навчальному занятті.

7. Діяльність студентів:

- ставлення студентів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація;
- позиція студентів як партнерів у навчанні, синтезаторів, творців ідей;
- зовнішня і внутрішня активність студентів, їхнє співвідношення;
- відчуття та усвідомлення студентами своєї ролі, відповідальності у освітньому процесі;
- ставлення до особистості викладача;
- дисципліна студентів, дотримання правил поведінки, діяльності на навчальному занятті.

8. Організація міжособистісної взаємодії студентів та розвиток їхніх взаємин:

- створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;
- стимулювання та орієнтування студентів на підтримку один одного, повагу до кожного;
- привчання студентів до уважного слухання один одного, толерантного ставлення до думки інших, вияву радості за успіх однокласників, уникнення критичних зауважень, образ інших;
- об'єктивне ставлення викладача до кожного студента, створення рівноправних умов для діяльності кожного;
- розвиток у студентів установки на кожного як здібної, своєрідної індивідуальності, яка володіє власним життєвим досвідом;

- застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо).

9. Зворотній зв'язок:

- методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття;
- перевірка викладачем рівня розуміння, осмислення студентами навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь;
- застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення студентів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації навчальних занять;
- застосування зворотного зв'язку, оцінювання для усвідомлення студентами досягнутих успіхів, перспектив їхнього розвитку;
- об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності студентів;
- мотивація оцінок студентів без елементів критики особистості.

10. Загальні висновки (пропозиції і поради щодо вдосконалення підготовки і проведення наступних навчальних занять).

Визначення цілей відвідування відкритого виховного заходу

Визначити (вивчити, виявити):

- рівень педагогічної кваліфікації куратора академічної групи (викладача);
- характер взаємин куратора академічної групи (викладача) зі студентами;
- рівень згуртованості студентського колективу;
- оптимальність змісту виховного заходу;
- розвиток самостійної і творчої активності студентів;
- стиль роботи куратора академічної групи (викладача);
- забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до студентів.

Завдання психолого-педагогічного аналізу виховного заходу:

- вивчення методичного рівня викладача;
- корекція діяльності викладача;
- вивчення, узагальнення, розповсюдження педагогічного досвіду викладача.

У додатку В наведено зразок підсумкової бесіди відвідувача відкритого навчального заняття, у додатку Г – зразок висновку про якість проведення відкритого навчального заняття; у додатках Д – З наведені алгоритми аналізу різних видів відкритих навчальних занять (лекційного, практичного, семінарського, лабораторного), у додатку К – орієнтовна схема аналізу відкритого виховного заняття

Оцінка окремих компонентів навчального заняття

1. Відповідність матеріалу тематичному плану і навчальній програмі.
2. Теоретичний рівень підготовленості викладача, ступінь володіння матеріалом.
3. Методичний рівень викладача:

- застосування інноваційних прийомів, інтерактивних методів та засобів навчання;
  - дотримання дидактичних принципів;
  - доцільність використання наочності, технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів;
  - рівень активності групи, зовнішня увага студентів;
  - наявність елементів проблемного, інтерактивного навчання, новітніх освітніх технологій;
  - ефективність комунікативної взаємодії.
4. Педагогічна майстерність викладача:
- педагогічна техніка (внутрішня та зовнішня).
5. Досягнення цілей заняття. Загальна оцінка ефективності роботи викладача.
6. Напрямки удосконалення педагогічної майстерності.

При оцінці педагогічної майстерності викладачів враховується:

- дотримання структури занять: вступна частина (етап) з організаційним моментом, основна та заключна частини (етапи); наявність навчальної та психологічної мотивації, зв'язку з професією та життям;
- раціональність розподілу часу на навчальному занятті;
- використання активних, інтерактивних методів та нетрадиційних форм проведення навчальних занять, відсутність монотонності подання матеріалу;
- рівень підготовки до навчального заняття: наявність дидактичного матеріалу, плану та конспекту заняття;
- ступень володіння матеріалом;
- вміння підтримувати увагу тих, що навчаються;
- наявність індивідуального підходу до студентів;
- організація самостійної роботи студентів;
- педагогічна техніка викладача: виразність речі, міміка, жести, вміння правильно розставити акценти у процесі подання інформації.

Ефективність діяльності викладача на відкритому занятті можна визначити за матрицею Т.М. Хлебнікової, яка наведена у таблиці 11.

Таблиця 11

Визначення ефективності діяльності викладача на відкритому навчальному занятті (матриця Т.М. Хлебнікової)

Параметр спостереження	Показники параметру	Ступінь прояву параметру				
		1	0,75	0,5	0,25	0
Діяльність викладача						
<i>Організаційна</i>	1. Дидактичне проектування навчання					
	<i>1.1. оптимальність визначення цілей заняття</i>					
	<i>1.2. конкретизація завдань навчання</i>					
	<i>1.3. конкретизація змісту навчання</i>					
	<i>1.4. планування методів, засобів, форм навчання</i>					
	2. Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог					
	3. Наявність ефективного зворотного зв'язку зі студентами					
	4. Рівень педагогічної та методичної майстерності					

	5. Рівень оформлення документації до заняття (методична розробка, опорний конспект)					
	6. Якість мови (темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність)					
	7. Раціональне використання часу заняття					
	8. Доцільність вибраного типу та структури заняття					
	9. Дотримання правил охорони праці					
Мах 12 б	Сума балів					
<i>Навчальна</i>	1. Стимулювання студентів до пізнавальної діяльності					
	1.1. постановка цілей, визначення завдань навчання					
	1.2. формування позитивних мотивів учіння					
	2. Організація дидактичного процесу					
	2.1. організація сприйняття					
	2.2. організація усвідомлення					
	2.3. організація закріплення					
	2.4. організація застосування знань, вмінь, навичок					
	3. Реалізація принципів навчання:					
	3.1. науковості навчання					
	3.2. доступності навчання					
	3.3. посильної трудності					
	3.4. самостійності й активності студентів					
	3.5. систематичності й послідовності навчання					
	3.6. диференціації та індивідуалізації навчання					
	3.7. свідомості і міцності засвоєння знань, умінь та навичок					
	3.8. проблемності навчання					
	3.9. зв'язку теорії з практикою, навчання з життям					
	3.10. наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН)					
	3.11. єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання					
	4. Адекватність вибору методів навчання змісту теми, цілям заняття, проміжних цілей і завдань окремих етапів заняття та їх реалізація					
	5. Реалізація педагогічно доцільного комплексу засобів навчання, з урахуванням поставлених цілей і завдань заняття, змісту теми, індивідуальних особливостей студентів					
	6. Раціональність вибору та реалізація форм організації навчальної діяльності студентів					
	7. Узгодженість вибору та реалізації методів і засобів навчання, форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів					
	8. Оптимальність домашніх завдань та ефективність доведення їх до студентів:					
Мах 22 б	Сума балів					
<i>Виховна</i>	1. Моральна та світоглядна направленість					
	2. Формування загальнонавчальних навичок					
	3. Робота над культурою мовленнєвої поведінки					
	4. Вплив навчального заняття на					

	інтелектуальний розвиток студентів					
	5. Стиль керівництва студентами, педагогічна культура, такт					
	6. Використання виховних можливостей оцінок					
	7. Реалізація виховного потенціалу змісту навчального матеріалу на занятті					
Мах 7 б		Сума балів				
<i>Контролююча</i>	1. Контроль ЗУН					
Мах 1 б		Сума балів				
Мах 42 б		Всього балів				

Значення прояву параметрів спостереження:

1 бал	Високий ступінь прояву параметру спостереження на занятті
0,75	Достатній ступінь прояву параметру спостереження на занятті
0,5	Середній ступінь прояву параметру спостереження на занятті
0, 25	Низький ступінь прояву параметру спостереження на занятті
0	Відсутність прояву параметру спостереження на занятті даної якості на занятті

Визначення ефективності діяльності викладача на відкритому навчальному занятті

$$E (\text{ефективність діяльності}) = \text{сума балів} \times 100\% : 42$$

<i>Значення E</i>	<i>Інтерпретація результатів</i>
> 80%	ефективність діяльності викладача на занятті висока
69-79%	ефективність діяльності викладача на занятті достатня
60-68%	ефективність діяльності викладача на занятті задовільна
менше 60%,	ефективність діяльності викладача на занятті низька, проведення відкритого заняття не зараховано, викладачу пропонують підготуватися до повторного проведення відкритого заняття

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Білик В. В. Характеристика складових педагогічної системи в контексті модернізації вищої освіти в Україні / В. В. Білик // Удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті модернізації вищої школи : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих учених / Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький : ХГПА, 2011. – С. 5–17.

2. Бутакова О. А. Структура інноваційного освітнього процесу / О. А. Бутакова // Высшее образование сегодня. – 2009. – № 4. – С. 18–21.

3. Васильев И. Б. Профессиональная педагогика: конспект лекций для студентов инженерно-педагогических специальностей / И. Б. Васильев. – [2-е изд., перераб.]. – Харьков, 2001. – 151 с.

4. Власюк О. Я. Роль самоосвіти студентів у процесі їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах / Власюк О. Я. // Вища освіта України у контексті інтеграції до євроосвітнього простору: зб. наук. праць / За заг. ред. І. П. Маноха – К. : Гнозис, 2009. – Том IV (16) Управління якістю освіти : стандартизація та інноваційність. – С. 61-65.

5. Гузев В. В. Преподавание. От теории к мастерству / В. В. Гузев. – М. : НИИ школьных технологий, 2009. – 288 с.

6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти : навч. посіб. / І. П. Дроздова. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 142 с.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; відп. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Котов-Дарти С. Ф. Компьютерные технологии в образовании / Котов-Дарти С. Ф., Понарина Н. Н. // Образование. Наука. Творчество. – 2009. – № 1. – С. 11–15.
10. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посібник / Карамушка Л. М. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
11. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К. : Ленвіт, 2009. – 213 с.
12. Кузьмінський А. І. Педагогіка: підручник / Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. – К. : Знання, 2007. – 447 с. 8. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Мойсеюк Н. Є. - 3-є видання, доповнене. – К. : КДНК, 2001. – 608 с.
13. Краевский В. В. Основы обучения. Дидактика и методика : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Краевский Володар Викторович, Хуторской Андрей Викторович. – М. : Академия, 2007. – 352 с.
14. Красильникова В. А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании : учеб. пособие / В. А. Красильникова. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2006. – 235 с.
15. Литвиненко О. В. Современные технологии в образовании / О. В. Литвиненко // Образование. Наука. Инновации: Южное измерение. – 2008. – № 5–6. – С. 16-18.
16. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання та навчання: Навчальний посібник /Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди.-Харків, 1997. – 398 с.
17. Никофоров В. И. Теория и практика высшего профессионального образования. Термины, понятия и определения : учеб.-метод. пособие / В. И. Никифоров, А. И. Сурыгин. – СПб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 141 с.
18. Новиков А. М. Методология учебной деятельности / Александр Михайлович Новиков. – М. : Издательство «Эгвес», 2005. – 176 с.
19. Терепищій С. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) : [моногр.] / Сергій Терепищій. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 197 с.
20. Педагогічна майстерність: хрестоматія: навч. посіб. / [упоряд. І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – 606 с.
21. Полат Є. С. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти // Педагогічна майстерність: хрестоматія: навч. посіб. / [упоряд. І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 2006. – С. 480-484.
22. Софій Н. Сто і один метод активного навчання [Електронний ресурс] / Софій Н., Кузьменко В. // Професійний журнал для вчителів «Відкритий урок». — Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/1360/?list=0>
23. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений / Хуторской А. В. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 256 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Затверджено на засіданні
циклової комісії

_____
протокол № ____ від _____

ГРАФІК ПРОВЕДЕННЯ ВІДКРИТИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ (ВИКЛАДАЧІВ) ЦИКЛОВОЇ КОМІСІЇ _____

на _____ семестр 201_ / 201_ навчального року

№	Дата	Прізвище, ініціали викладача	Навчальна дисципліна, тема, вид заняття	Місце проведення	Примітки

ОГОЛОШЕННЯ

_____ відбудеться відкрите навчальне заняття
(дата, час, місце проведення)

_____ (прізвище, ініціали викладача, назва циклової комісії)

з _____ (назва навчальної дисципліни)

тема _____

Запрошуються всі бажуючі.

Додаток Б

**Зразок титульного аркуша та структури методичної розробки
відкритого навчального заняття**

Міністерство охорони здоров'я України
Фаховий коледж Національного фармацевтичного університету
Циклова комісія

Методична розробка відкритого навчального заняття
з теми:

_____ (найменування теми)

Форма проведення навчального заняття _____
(вказати)

Освітній компонент _____
(назва)

Спеціальність _____
(шифр і найменування)

Курс _____ Група _____

Кількість навчальних годин _____

Обговорено і затверджено
на засіданні циклової комісії

Протокол від « ____ » _____ 202_р. № _____
Голова комісії: _____ Прізвище, ініціали
(підпис)

Харків – 202_р.

Автор: _____

Рецензент: _____
(голова циклової комісії, викладач вищої кваліфікаційної категорії, який має педагогічне звання, а за відсутності такого – заступник директора з навчальної роботи або методист Коледжу)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Зазначити актуальність обраної педагогічної технології (методів, прийомів, форм, засобів навчання). Стан розробки проблеми в сучасній науково-методичній літературі. Навести данні, які свідчать про ефективність застосування обраної методики в освітньому процесі. Описати сценарій відкритого заняття.

I. Актуальність теми:

(науково-методичне обґрунтування актуальності теми, визначити її значущість в професійній підготовці фахівців)

II. Методична мета відкритого заняття:

III. Методична картка відкритого заняття (додається):

У ній указати:

- цілі заняття (освітні, виховні, розвивальні);
- внутрішньо дисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки;
- тип навчального заняття;
- прийоми викладання;
- методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- засоби навчання (наочні посібники, ТЗН, роздатковий матеріал, навчальна література);
- структура заняття, хронометраж структурних етапів;
- домашнє завдання.

IV. Зміст лекційного матеріалу (якщо проводиться лекція):

- структурно-логічна схема змісту теми;
- тези або конспект лекції.

V. Матеріали для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на кожному етапі заняття (матеріали для контролю знань, вмінь, навичок: запитання, задачі, проблемні ситуації, тести, схеми, таблиці, рисунки, інші дидактичні матеріали).

VI. Матеріали для самостійної роботи студентів з інструкціями щодо виконання:

- з теми, яка викладалася (література, запитання, завдання);
- з теми наступного заняття (література, перелік завдань, запитань).

VII. Основні висновки щодо ефективності педагогічної технології (форм, прийомів, засобів, методів навчання), що застосовані на відкритому навчальному занятті.

Додаток В.

Зразок підсумкової бесіди відвідувача відкритого навчального заняття з викладачем

1. Заняття проведено цілеспрямовано:
  - чітко, ясно визначено та сформульовано мету і завдання,
  - залучав студентів до самостійного формулювання мети і завдань.
  - правильно обрані та раціонально застосовані педагогічні прийоми й методи (назвати),
  - вдало використовувалися засоби навчання (перерахувати),
2. Планування заняття відповідає сучасним вимогам; відхилення від плану виправдані застосуванням... (вказати чим саме).
3. Структурні елементи заняття регламентовані та в основному відповідають нормам часу.
  - дещо нечітко (чітко) завершення заняття,
  - студенти затримані після закінчення навчального заняття (? хв).
4. Цікаво вирішувались на занятті питання:
  - контролю знань, вмінь та навичок студентів;
  - викладач застосував фронтальну перевірку (яким способом),
  - вдало застосовані засоби, прийоми, методи, технології (назвати),
  - студенти залучалися до самооцінки власних досягнень та та оцінки знань колег, коментували їх, водночас пропонували свій варіант відповіді; обґрунтовували точку зору
  - на занятті панувала сприятлива атмосфера праці.
5. Викладач вдало знаходив вихід із ситуації, приймав адекватні рішення, як наслідок, заняття відзначалося високим рівнем організації групи, наявністю ефективною взаємодією зі студентами.
6. Заняття сприяло розвитку..., стимулювало .... Як наслідок, сформувалась система стимулів праці. .
7. Заняття носило виховний характер, чому сприяло застосування (використання, залучення тощо)....
8. Заняття носило характер інтегрованого з іншими дисциплінами навчального плану. За типом це заняття....(вказати).
9. Самоаналіз заняття викладачем свідчить про....
10. Недоліки: визначити чітко.

Додаток Г.
Зразок висновку про якість проведення відкритого навчального заняття

ВИСНОВОК
про якість проведення відкритого навчального заняття

(ПБ викладача)

Загальні відомості про навчальне заняття:

Дата _____ Група _____

Навчальна дисципліна _____

Тип відкритого навчального заняття (майстер-клас, тренінг, ділова гра, брейн-ринг тощо) _____

Вид навчального заняття (лекційне, практичне, семінарське, лабораторне заняття) _____

Тема навчального заняття _____

Цілі навчального заняття _____

Організація навчального заняття:

наявність у викладача плану навчального заняття, структура заняття, його окремі елементи, їхня послідовність і дозування в часі, відповідність побудови заняття його змісту й поставленій меті _____

різноманітність видів навчальної діяльності студентів _____

форми роботи зі студентами (фронтальна, групова, індивідуальна робота) _____

Зміст навчального заняття:

відповідність змісту заняття вимогам робочій програмі дисципліни _____

доцільність добору викладачем матеріалу для заняття, науковість викладу _____

зв'язок теорії з практикою (розкриття практичної значущості знань, навчання застосуванню знань на практиці) _____

використання власних розробок з курсу (так, немає) _____

внутрішньодисциплінарні й міждисциплінарні зв'язки _____

джерела інформації (зі списку основної та додаткової літератури), у тому числі до періодичні видання _____

Методика проведення навчального заняття:

застосування ТЗН й інформаційних технологій у ході заняття _____

використання наочного приладдя, дидактичного матеріалу _____

відповідність методів змісту заняття, рівню підготовки студентів, ефективність застосовуваних методів і прийомів _____

використання інтерактивних методів навчання _____

активізація студентів на занятті, диференційний підхід у роботі з ними _____

організація самостійної роботи студентів _____

контроль знань студентів _____

підведення підсумків навчального заняття _____

досягнення поставлених цілей _____
дисципліна й увага аудиторії в ході заняття _____

Характеристика навчального заняття залежно від його виду

Позитивні сторони, рекомендації з поширення перспективного педагогічного досвіду:

_____
_____

Зауваження, недоліки:

_____
_____

Оцінка: _____

Висновки (орієнтовні):

- 1) рекомендувати/не рекомендувати продемонстровану методику до впровадження в освітній процес _____;
- 2) зауваження за результатами попереднього відкритого навчального заняття усунути/не усунути;
- 3) рекомендувати проведення повторного відкритого навчального заняття;
- 4) рекомендувати для поширення наступні методи, прийоми, форми проведення навчального заняття: _____

Пропозиції: _____

З висновком ознайомлений

_____/_____/

Підпис викладача

_____/_____/

Підпис особи, яка відвідувала навчальне заняття

_____/_____/ Дата _____ Підпис

голова циклової комісії

Додаток Д
Аналіз відкритої лекції

Прізвище, ім'я, по батькові викладача _____
 Кваліфікаційна категорія, педагогічне звання _____
 Науковий ступінь, вчене звання _____
 Навчальна дисципліна _____ Тема _____
 Дата _____ Група _____ Курс _____ Спеціальність _____
 Вид відкритого заняття (пробне, поточне, позапланове, показове, конкурсне)

Аспект аналізу лекції	так	ні	примітки
Організаційна складова лекції «+» – так; «-» – ні			
Наявність організаційного моменту			
Дотримання структурних елементів лекції (вступна, основна, заключна частини)			
Дотримання регламенту (хронометражу)			
Рівень підготовки студентів (високий, достатній, низький)			
Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог			
Методична складова			
Відповідність робочій програмі			
Наявність методичної розробки			
Наявність плану (сценарію)			
Наявність конспекту лекцій/навчального посібника тощо			
Повнота та точність визначень, відповідність термінології науковим вимогам, зв'язок лекції з підручником або навчальними посібниками з курсу			
Засоби забезпечення позитивної мотивації навчання (розкриття значення теми для майбутньої професійної діяльності; актуальність та новизна змісту; емоційне забарвлення викладання; застосування методу порівняння та аналогій; ефект парадоксальності та здивування; приклади з власної практичної діяльності).			
Внутрішньо- й міждисциплінарні зв'язки			
Зв'язок матеріалу з майбутньою професійною діяльністю			
Використання інформаційно-комунікаційних технологій (вказати, яких саме)			
Застосування активних та інтерактивних методів навчання (вказати, яких саме)			
Використання завдань щодо самостійного опрацювання навчального матеріалу			
Конкретність завдань для самостійної роботи студентів			
Наявність висновків, що дають змогу осмислити лекцію в цілому, виділити її основну ідею			

Реалізація принципів навчання			
науковості навчання			
доступності навчання			
посильної труднощі			
самостійності й активності студентів			
систематичності й послідовності навчання			
диференціації та індивідуалізації навчання			
свідомості і міцності засвоєння знань, умінь та навичок			
проблемності навчання			
зв'язку теорії з практикою, навчання з життям			
наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН)			
єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання			
Якість викладання навчального матеріалу			
Ораторське мистецтво викладача			
Якість мови (темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність)			
Педагогічний такт			
Володіння викладачем теоретичним матеріалом			
Вміння активізувати увагу студентів			
Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів			
Організація та підтримка зворотного зв'язку			
Підтримання робочої дисципліни під час проведення лекції			
Результативність лекційного заняття			
Відповідність сформованих на занятті знань вимогам ОКХ спеціальності			
Досягнення цілей лекції (освітніх, виховних, розвивальних)			
Орієнтація на професійну діяльність			
Виховний вплив на студентів			

Досягнення цілей і завдань заняття _____

Позитивні сторони, рекомендації щодо поширення педагогічного досвіду:

Зауваження, недоліки _____

Висновки (залежно від методичних цілей відкритого заняття): _____

Пропозиції: _____

Додаток Е
Аналіз відкритого практичного заняття

Прізвище, ім'я, по батькові викладача _____
 Кваліфікаційна категорія, педагогічне звання _____
 Науковий ступінь, вчене звання _____
 Навчальна дисципліна _____
 Тема _____
 Дата _____ Група _____ Курс _____ Спеціальність _____
 Вид відкритого заняття (пробне, поточне, позапланове, показове, конкурсне)

Аспект аналізу заняття	так	ні	примітки
Організаційна складова практичного заняття	«+» – так; «-» – ні		
Наявність організаційного моменту			
Дотримання структурних елементів заняття (вступна, основна, заключна частини)			
Оптимальність розподілу часу, дотримання регламенту			
Підготовка кабінету			
Забезпечення заняття необхідним обладнанням та оснащенням			
Забезпечення студентів необхідним довідковим матеріалом			
Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог			
Проведення інструктажу щодо виконання практичних завдань			
Проведення інструктажу з ТБ			
Методична складова			
Відповідність робочій програмі			
Доцільність вибору форми проведення практичного заняття			
Зв'язок теми практичного заняття із теоретичним матеріалом			
Спрямованість практичного заняття на практичну підготовку студентів			
Зв'язок із попередніми та наступними темами практичних занять			
Формування та підтримка міждисциплінарних зв'язків			
Засоби забезпечення позитивної мотивації навчання (розкриття значення теми для майбутньої професійної діяльності; актуальність та новизна змісту; емоційне забарвлення викладання; застосування методу порівняння та аналогій; ефект парадоксальності та здивування; приклади з власної практичної діяльності).			
Наявність плану (сценарію) проведення практичного заняття			
Наявність методичної розробки практичного заняття			
Наявність інструктивного матеріалу для виконання практичних навичок			
Наявність методичних вказівок для виконання самостійної роботи студента			
Індивідуальний підхід до навчання студентів (наявність індивідуальних завдань)			
Ефективність використання наочного й дидактичного матеріалу			
Доцільність використання технічних засобів навчання			
Ефективність використання комп'ютерної техніки студентами			
Контроль за виконанням самостійної роботи студентами			

Контроль рівня здобутих практичних умінь та навичок			
Оголошення та аргументація оцінок			
Постановка завдання на наступне практичне заняття (диференційоване домашнє завдання)			
Перевірка звітів, робочих зошитів тощо			
Реалізація принципів навчання			
науковості навчання			
доступності навчання			
посильної трудності			
самостійності й активності студентів			
систематичності й послідовності навчання			
диференціації та індивідуалізації навчання			
свідомості і міцності засвоєння знань, умінь та навичок			
проблемності навчання			
зв'язку теорії з практикою, навчання з життям			
наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН)			
єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання			
Якість викладання навчального матеріалу			
Ораторське мистецтво			
Якість мови (темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність)			
Педагогічний такт			
Володіння викладачем теоретичним матеріалом			
Уміння демонструвати виконання практичних розрахунків (дій)			
Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів			
Організація та підтримка зворотного зв'язку			
Створення у студентів мотивації для виконання самостійних практичних завдань			
Підтримання робочої дисципліни під час проведення практичного заняття			
Результативність практичного заняття			
Відповідність сформованих на занятті практичних вмінь та навичок вимогам ОКХ спеціальності			
Досягнення цілей практичного заняття (освітніх, виховних, розвивальних)			
Мотивація на самостійну діяльність			
Орієнтація на професійну діяльність			
Виховний вплив на студентів			

Досягнення цілей і завдань заняття _____

Позитивні сторони, рекомендації щодо поширення педагогічного досвіду:

Зауваження, недоліки _____

Висновки (залежно від методичних цілей відкритого заняття): _____

Пропозиції: _____

Додаток Ж
Аналіз відкритого семінарського заняття

Прізвище, ім'я, по батькові викладача _____
 Кваліфікаційна категорія, педагогічне звання _____
 Науковий ступінь, вчене звання _____
 Навчальна дисципліна _____
 Тема _____
 Дата _____ Група _____ Курс _____ Спеціальність _____
 Вид відкритого заняття (пробне, поточне, позапланове, показове, конкурсне)

Аспект аналізу заняття	так	ні	примітки
Організаційна складова семінарського заняття	«+» – так; «-» – ні		
Наявність організаційного моменту			
Дотримання структурних елементів заняття (вступна, основна, заключна частини)			
Підготовка кабінету			
Завчасне ознайомлення студентів із темою семінару, питаннями, які винесені на обговорення та списком літератури, рекомендованої для підготовки до семінару			
Організація діалогу між викладачем та студентами та між студентами у процесі розв'язання проблемних ситуацій			
Організація дискусії на семінарі			
Оптимальність розподілу часу, дотримання регламенту			
Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог			
Доцільність вибору форми проведення семінару			
Методична складова			
Відповідність теми семінарського заняття робочій програмі			
Зв'язок теми семінарського заняття із лекційним матеріалом			
Зв'язок із попередніми та наступними темами семінарських занять			
Формування та підтримка міждисциплінарних зв'язків			
Наявність плану (сценарію) проведення семінарського заняття			
Наявність методичної розробки семінарського заняття			
Формулювання основних проблемних ситуацій, загальних завдань семінару викладачем			
Формулювання основних проблемних ситуацій, загальних завдань семінару студентами			
Створення емоційного та інтелектуального настрою на семінарському занятті			
Конструктивний аналіз усіх відповідей, точок зору, виступів студентів			
Аргументоване формування проміжних висновків			
Ефективність використання наочного й дидактичного матеріалу			

Доцільність використання технічних засобів навчання			
Ефективність використання комп'ютерної техніки студентами			
Застосування інтерактивних методів навчання (вказати, яких саме)			
Застосування авторської методики проведення семінару (якої саме)			
Підведення підсумків семінару			
Оголошення та аргументація оцінок			
Постановка завдання на наступне семінарське заняття (диференційоване домашнє завдання)			
Реалізація принципів навчання			
науковості навчання			
доступності навчання			
посильної труднощі			
самостійності й активності студентів			
систематичності й послідовності навчання			
диференціації та індивідуалізації навчання			
свідомості і міцності засвоєння знань, умінь та навичок			
проблемності навчання			
зв'язку теорії з практикою, навчання з життям			
наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН)			
єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання			
Якість викладання навчального матеріалу			
Ораторське мистецтво			
Якість мови (темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність)			
Педагогічний такт			
Володіння викладачем теоретичним матеріалом			
Уміння демонструвати ведення дискусії			
Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів			
Організація та підтримка зворотного зв'язку			
Мотивація студентів щодо висловлювання власних точок зору			
Підтримання робочої дисципліни під час проведення заняття			
Результативність семінарського заняття			
Відповідність сформованих на занятті компетенцій вимогам ОКХ спеціальності			

Досягнення цілей семінарського заняття (освітніх, виховних, розвивальних)			
Мотивація самоосвіти			
Орієнтація на професійну діяльність			
Виховний вплив на студентів			

Досягнення цілей і завдань заняття _____

Позитивні сторони, рекомендації щодо поширення педагогічного досвіду:

Зауваження, недоліки _____

Висновки (залежно від методичних цілей відкритого заняття): _____

Пропозиції: _____

Додаток 3

Аналіз відкритого лабораторного заняття

Прізвище, ім'я, по батькові викладача _____

Кваліфікаційна категорія, педагогічне звання _____

Науковий ступінь, вчене звання _____

Навчальна дисципліна _____

Тема _____

Дата _____ Група _____ Курс _____ Спеціальність _____

Вид відкритого заняття (пробне, поточне, позапланове, показове, конкурсне)

Аспект аналізу заняття	так	ні	примітки
Організаційна складова лабораторного заняття	«+» – так; «-» – ні		
Наявність організаційного моменту			
Дотримання структурних елементів (вступна, основна, заключна частини)			
Оптимальність розподілу часу, дотримання регламенту			
Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог			
Підготовка лабораторії			
Забезпечення лабораторної роботи необхідним обладнанням та оснащенням			
Забезпечення студентів необхідним довідковим матеріалом			
Проведення інструктажу щодо виконання лабораторної роботи			
Роз'яснення інструкцій та вимог до оформлення результатів лабораторної роботи			
Проведення інструктажу з ТБ			
Методична складова			
Відповідність теми лабораторного заняття навчальній програмі			
Доцільність вибору форми проведення лабораторного заняття			
Засоби забезпечення позитивної мотивації навчання (розкриття значення теми для майбутньої професійної діяльності; актуальність та новизна змісту; емоційне забарвлення викладання; застосування методу порівняння та аналогій; ефект парадоксальності та здивування; приклади з власної практичної діяльності).			
Зв'язок теми лабораторного заняття із теоретичним матеріалом			
Зв'язок із попередніми та наступними темами лабораторних занять			
Формування та підтримка міждисциплінарних зв'язків			
Наявність плану (сценарію) проведення лабораторного заняття			
Наявність методичної розробки лабораторного заняття			
Наявність інструктивного матеріалу для виконання лабораторної роботи			

Індивідуальний підхід до навчання студентів (наявність індивідуальних завдань)			
Наявність методичних вказівок для виконання самостійної роботи студента			
Визначення форм роботи студентів: фронтальна, групова, індивідуально-диференційована			
Ефективність використання наочного й дидактичного матеріалу			
Доцільність використання технічних засобів навчання			
Ефективність використання комп'ютерної техніки студентами			
Використання прийомів закріплення здобутих практичних вмінь та навичок			
Самостійна робота студентів із джерелами інформації			
Контроль виконання самостійної роботи студентами			
Контроль рівня здобутих практичних умінь та навичок			
Оголошення та аргументація оцінок			
Постановка завдання на наступне лабораторне заняття (диференційоване домашнє завдання)			
Перевірка щоденників, робочих зошитів тощо			
Реалізація принципів навчання			
науковості навчання			
доступності навчання			
посильної трудності			
самостійності й активності студентів			
систематичності й послідовності навчання			
диференціації та індивідуалізації навчання			
свідомості і міцності засвоєння знань, умінь та навичок			
проблемності навчання			
зв'язку теорії з практикою, навчання з життям			
наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН)			
єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання			
Якість викладання навчального матеріалу			
Культура мови викладача			
Ораторське мистецтво			

Педагогічний такт			
Володіння викладачем теоретичним матеріалом			
Уміння демонструвати виконання практичних розрахунків (дій)			
Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів			
Організація та підтримка зворотного зв'язку			
Підтримання робочої дисципліни під час проведення лабораторного заняття			
Результативність лабораторного заняття			
Відповідність сформованих на занятті практичних вмінь та навичок вимогам ОКХ спеціальності			
Досягнення цілей лабораторного заняття (освітніх, виховних, розвивальних)			
Мотивація на самостійну діяльність			
Орієнтація на професійну діяльність			
Виховний вплив на студентів			

Досягнення цілей і завдань заняття _____

Позитивні сторони, рекомендації щодо поширення педагогічного досвіду:

Зауваження, недоліки _____

Висновки (залежно від методичних цілей відкритого заняття): _____

Пропозиції: _____

Додаток К

Орієнтовна схема аналізу відкритого виховного заходу

- Дата проведення відкритого виховного заходу: _____
- Академічна група (и) _____
- Викладач (і) _____
- Форма організації заходу: _____
- Тема: _____
- Методична мета проведення заходу: _____
- Виховна мета проведення заходу: _____
- Розвивальна мета проведення заходу: _____
- Мета відвідування: _____

Аспекти аналізу відкритого виховного заходу

I. Аналіз готовності викладача до проведення виховного заходу:

- постановка мети та завдань заходу: _____
- захід спрямовано на виховання якостей студентів: _____
- місце даного заходу в загальній системі виховної роботи коледжу: _____

II. Процес підготовки до проведення виховного заходу:

- роль куратора академічної групи у ході підготовки заходу: _____
- роль органів студентського самоврядування під час підготовки й проведення заходу: _____
- забезпечення в процесі підготовки згуртованої, злагодженої роботи студентів: _____
- формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, вимогливості: _____
- організація діяльності студентів: уточнення обов'язків і повноважень кожного студента та встановлення конкретних термінів виконання окремих завдань тощо: _____

III. Проведення виховного заходу

1. Організація:

- місце проведення, оформлення приміщення, обладнання, використання наочності, ТЗН: _____
- своєчасність початку та організоване проведення: _____
- дотримання регламенту, доцільність його використання: _____
- участь запрошених гостей у проведенні заходу; ефективність їхньої участі: _____
- дотримання під час заходу санітарно-гігієнічних вимог, правил пожежної безпеки, техніки безпеки: _____
- урахування вікових та психо-фізіологічних особливостей студентів: _____
- дисципліна: _____

2. Зміст:

- цілеспрямованість, доведення мети виховного заходу до студентів: _____
- зв'язок виховного заходу із життєвим досвідом студентів: _____

- актуальність тематики заходу для студентів _____
- емоційна насиченість заходу: _____
- вплив на розширення світогляду студентів, на розвиток їхніх пізнавальних інтересів: _____

3. Методика проведення:

- чи оптимально обрано форму проведення (бесіда, лекція, година спілкування, конференція, конкурс, ділова гра, брейн-ринг, квест, театралізація, фестиваль тощо): _____
- роль викладача у проведенні заходу, його педагогічна майстерність: _____
- наявність елементів інтерактивності (обговорення, відкритого обміну думками) в ході заходу: _____
- рівень самостійності студентів у обговоренні проблем: _____

IV. Результати:

- досягнення поставлених викладачем мети та завдань даного заходу: _____
- виконання плану заходу: _____
- аналіз ставлення студентів до змісту заходу, рівень їхньої активності: _____
- чи був захід цілісною системою, чи набором різних, необ'єднаних між собою частин: _____
- що вдалося краще, що гірше: _____
- цікаві знахідки викладача: _____

V. Загальні висновки: _____